

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Att fly sin kropp
En studie om gränsöverskridning i Sara Stridsbergs prosa

Johanna Lindbo

Termin: VT 2013
Kurs: LV2211, Uppsatskurs, 15 poäng
Nivå: Magister
Handledare: Anna Nordenstam

Abstract

Master's Thesis in Comparative Literature

Title: To Escape the Body. A study in Transcending Borders.

Author: Johanna Lindbo

Academic term and year: Spring term 2013

Department: Literature, History of Ideas and Religion

Supervisor: Anna Nordenstam

Examiner: Yvonne Leffler

Keywords: Sara Stridsberg, *Happy Sally*, *Drömfakulteten*, *Darling River*, Figuration, Nomadism, Rosi Braidotti, Hydrofeminism, Transcending

Sara Stridsberg's novels *Happy Sally*, *Drömfakulteten* and *Darling River* are all brimming with literary images of movement and becoming. The physical aspects of being a female subject in becoming highlights the enfolded body as important. Themes such as sexuality, power and violence can be traced in the beautiful but most disturbing narratives of Stridsberg.

The purpose of this study is to show the reader how the literary female characters are transcending the physical borders of their bodies in order to become something more than what the human form allows them to be. Heteronormative sexuality, sickness, closeness to water and animaling are bound together by the way they enact the female characters to stretch beyond the surfaces of their skins. It is within these four themes the feminine body is seen to break, push or dissolve the boundary between the human body and its surrounding. Even though many of the crossings must be read as destructive there are still potentials of subversiveness.

By applying Rosi Braidotti's feminist figuration *The Nomadic Subject* and Astrida Neimanis' hydrofeminist theory to the reading of the novels, I will be able to detect these various forms of transcendings and transformations. By suggesting these crossings as ways of trying to escape violence or patriarchal boundary, the study takes on a feminist approach towards the understanding of the female literary subject as multiple and transformative. Not only are they complex within themselves, but together they can be understood as an literary image of one female subject, shifting and stretching forms. Here the image of the kaleidoscope is giving the idea of the multiple literary subject more body and it is introduced as a way of understanding the process of the shifting elements within and between the female characters in Stridsberg's novels.

Innehållsförteckning

Inledning: Kroppens prosa	4
Syfte, metod och ett kalejdoskop	5
Tidigare forskning	8
Feministiska gränsöverskridningar	11
Feministisk figuration	13
Nomadiskt subjekt	14
Hydrofeminism	16
Kaos narrativ	18
Kort presentation av romanerna	20
Gränsöverskridningarna	22
Det heterosexuella intrånget	22
Sjukdomens läckage	28
Det upplösande vattnet	34
Den subversiva djuriskheten	40
Kalejdoskopet	46
Litteraturförteckning	49

Inledning: Kroppens prosa

Det här är en studie om texter som pulserar, växer och läcker. De är vibrerande av rörelser och rör sig i gränsländer mellan poesi, dramatik och epik. Det handlar om Sara Stridsbergs (1972-) tre romaner *Happy Sally* (2004), *Drömfakulteten- tillägg till sexualteorin* (2005) och *Darling River- Doloresvariationer* (2010).

Stridsbergs romaner är dynamiska och fyllda av symboler, allusioner och med en berättarteknik som består av ett affekterat och hetsigt språkbruk. Det är ofta en mycket skoningslös läsning. I motiveringen för Nordiska rådets litteraturpris 2007 beskrivs *Drömfakulteten* som en läsning med närmast fysiska egenskaper. Genom det fragmentariska och ”feberheta” berättandet blir läsoplevelsen ovanligt intensiv och intim.¹ Romanens koppling mellan kropp och text är också ämne för Nora Simonhjells artikel ”En flod av ensamhet att drukna i” (2007) i samband med priset, där heter det att romanen har ett ”fysiskt og kroppsleg driv i teksten”.² I detta driv skymtas texter som kan benämnas som kroppsliga i det att berättandet stundtals följer och förstärker de litterära kropparnas erfarenheter. Sjukdom resulterar i fragmentariska minnesbilder och upphetsning illustreras genom skyndsamma monologer.

Det är emellertid inte endast *Drömfakulteten* som i sitt berättande bryter mot den linjära narrationens estetik. Även *Happy Sally* och *Darling River* arbetar med tid och rum på ett säreget och effektfullt vis där gestalter och berättelser successivt vävs närmre och närmre varandra genom att de olika historierna varvas. Romanerna är utmanande läsning i det att röster och minnen på ett komplext och mycket stilistiskt medvetet vis spelar mot varandra och tillsammans bygger upp de historier som bildar romanerna. Texterna är också bärare av intertextualitet och allusioner på tidigare författarskap så som T.S Eliot (1888-1965) och Vladimir Nabokov (1899-1977). Några av dem är direkt uttalade, berättelserna i *Darling River* bygger på Nabokovs litterära gestalt Dolores Haze, eller Lolita, som hon också kallas. Andra intertexter är betydligt mer subtila, där en mening ur Eliots *The Waste Land* (1922) fått en lätt vridning i *Drömfakulteten*.³ Att dessa intertextuella lekar med några av den västerländska, maskulina litterära kanons storheter återfinns i feministiskt medvetna texter är viktigt att notera även i detta sammanhang.

---

¹ Jesper F. Schou-Knudsen <http://www.norden.org/sv/nordiska-raadet/nordiska-raadets-priser/nordisk-raads-litteraturpris/vinnare/2007/nominerade-2007/motivation-foer-nominering-av-sara-stridsberg> (2013-01-23).

² Nora Simonhjell. ”En flod av ensamhet att drukna i’: om Sara Stridsbergs *Drömfakulteten - tillägg till sexualteorin*”. *Norsk literaer årbok*. Oslo, 2007, s. 56-72, s. 59.

³ Sara Stridsberg. *Drömfakulteten - tillägg till sexualteorin*. Bonnier: Stockholm, 2010, s. 54.

Romanerna är så kallade litterära fantasier som lånat karaktärer från verkligheten och som i sin tematik problematiserar det kvinnliga subjektet, kroppen, moderskapet, sexualiteten och makt. Ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv finns där flera guldgruvor att utforska. Texterna exploderar av bilder där hud, kött, kön, dofter och vätskor vibrerar. Det är en kroppens prosa som Stridsberg skriver, där det köttliga ges plats. De kroppar som figurerar i romanerna är många gånger präglade av begränsningens olikartade former: sjukdom, narkotikamissbruk, missfall, blindhet, graviditet och oförmågan att pressa kroppen längre än till det yttersta. Men mitt i denna destruktivitet återfinns en paradoxal känsla av spirande växtlighet. Den inskränkta kroppen kan ses finna säregna, ofta dystra vägar att överskrida de ramar som hämmar, och dessa besynnerliga tillvägagångssätt är intressanta att granska. Stundtals går det även att se gränsöverskridningen som ett sätt att försöka undkomma olika former av övergrepp, något som går att spåra till det litterära motivet djurblivande och dess historia. I essän ”Kvinnor som djur” (2012) ger Ann-Sofie Lönngren prov på hur kvinnliga litterära gestalter tagit sin tillflykt till icke-mänskliga kroppar så som träd och djur för att slippa arrangerade giftemål eller önskad manlig uppvaktning.⁴ Den skönlitterära texten möjliggör sådant som i den verkliga världen är omöjligt och analysen avser att bejaka och ta till vara på detta. Genom att öppna upp texterna blottläggs motiv och symbolik som berör det kvinnliga subjektets kropp och gränsöverskridande potential. Den skönlitterära världen tillåter den annars av verkligheten så begränsade kroppen att ta nya uttryck och gestaltningar i sökandet efter en mer bejakande förståelse av det kvinnliga subjektet.

Sara Stridsberg har förutom *Happy Sally*, *Drömfakulteten* och *Darling River* skrivit barnboken *Mamman och havet* (2012). Hon är dessutom verksam som dramatiker, *Medealand och andra pjäser* (2012) innehåller de tre dramerna *Medealand*, *Dissekering av ett snöfall* och *Valerie Jean Solanas ska bli president i Amerika*. En tematik som med omväxlande tydlighet går att skönja i alla dessa texter rör moderskapet och de förväntningar, förpliktelser och motstridiga känslor det innebär att vara, ha eller förlora en mor. I föreliggande studie läggs fokus på fiktiva kvinnliga subjekt och de transformativa förändringar de genomgår utan att för den skull studera enbart moderskap. *Happy Sally*, *Drömfakulteten* och *Darling River* problematiserar alla det kvinnliga subjektets gränsöverskridningar och kropp i relation till dess omvärld.

Syfte, metod och ett kalejdoskop

De kommande analyserna av Stridsbergs romaner tar fasta på Rosi Braidottis och Astrida Neimanis teoretiska reflektioner kring det kvinnliga subjektets dynamik och komplexitet. En motiverande

---

⁴ Ann-Sofie Lönngren. ”Kvinnor som djur”. *Feministiskt Perspektiv*. 2012:4, (2013–04–08).

faktor för både Braidotti och Neimanis är en önskan om att finna en subversiv potential i samband med subjektets trotsiga förhållande till normerande gränser och de förändringar det kan medföra hos subjektet då normer utmanas och töjs. Syftet med studien är att visa hur de litterära kvinnliga gestalternas kroppar genomgår olika former av gränsöverskridningar som ett sätt att vidga, stundtals fly, en begränsande förståelse av den mänskliga kroppen och det litterära kvinnliga subjektet som slutet och oföränderligt.

En tes är att dessa gränsöverskridningar går att koppla till Braidottis figuration det nomadiska subjektet och Neimanis hydrofeminism. Jag föreslår också hur romanernas gestalter tillsammans kan ses bilda ett kalejdoskop som i sin tur blir en symbol för den feministiska figurationens mångfald.

Genom att applicera ett materiellt feministiskt perspektiv på komparativa närläsningar av de tre romanerna sätts de fiktiva gestalternas kroppslighet i fokus. De kroppsliga gränsöverskridningarna som står i centrum för analysen accentureras ytterligare av att använda Braidottis figurationsteori om det nomadiska subjektet likt en karta. Denna karta uppmuntrar till att utforska gränser mellan människan och icke-mänskliga kroppar i texterna och visa på hur nya kan uppstå. Detta blottlägger flera intressanta litterära motiv och symboler. Dessa kan ses röra sig i landet mellan människa och icke-människa så som mellan kvinna och hav, mellan flicka och djur. Men gränsöverskridning återfinns även i motiv som visar den sjuka kroppens förfall och läckage samt i det heterosexuella penetrerandets destruktiva effekt genom samlaget.

Braidottis figuration är en del av en feministisk teori inspirerad av nomadism som förespråkar ett aktivt sökande efter frihet genom att bejaka mångfald och utöva motstånd.⁵ Men det nomadiska subjektet stannar vid att vara ett onåbart mål för många. Verklighetens våldsamma och normerande tillstånd är för starkt för att kunna bryta sig loss ur och istället för ett faktiskt tillstånd blir det nomadiska subjektet en hägring.⁶ Den trotsighet som kan användas utåt i ett subversivt syfte riktas i stället destruktivt inåt och försvårar resan mot den fria positionen. Detta destruktiva trots mot gränser är synbart hos några av de karaktärer som i analysen studeras och denna negativa sida måste således ta med i analyserna av romantexterna.

Romanernas litterära kvinnliga subjekt uppvisar en motsträvighet gentemot restriktioner på olika plan och uppsatsens analysdel disponeras över fyra avsnitt som vart och ett behandlar ett slags gränsöverskridning som står i relation till karaktärernas kroppar: sexualitet, sjukdom, vatten och djurblivande. Dessa till synes skilda motiv har det fysiska gränsöverskridandet gemensamt och hos

---

⁵ Nina Lykke. *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm, 2009, s. 49.

⁶ Rosi Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. Cambridge: Polity, 2002, s. 3.

dem alla går det att tolka kroppen som självständig och sökande efter att smälta samman med olika delar av sin omgivning. I det första avsnittet om heterosexualitet skildras hur kroppens yta bryts genom att något eller någon tränger in i den och hur såret som motiv skildras i samband med detta inträngande. Sjukdomen kan sägas påverka kroppen tvärt om, och istället för att något tränger in i kroppen, bryts här ytan inifrån och något läcker ut ur kroppen. Vattnets effekt på gestalterna är upplösande och således sker gränsöverskridningen genom ett slags sammansmältning av den mänskliga kroppen och den icke-mänskliga kroppen som vattnet bildar.

Gränsöverskridningen kan ses i själva gränsens uppluckring mellan det mänskliga och icke-mänskliga. I fallet med djurbliandet är det mänskliga kroppar som närmar sig de djuriska i mer eller mindre medvetna försök att bli något utöver det den redan är, eller som det kommer visa sig, att undkomma våld och övergrepp. I alla dessa fyra motiv ges prov på hur kroppen agerar trots omgivningens upprätthållande av gränser. Kroppen finner, som redan beskrivits, säregna sätt att förändra sig och smälta samman med andra kroppar, mänskliga som icke-mänskliga. Gestalternas fysiska kroppar reagerar på de erfarenheter gestalterna går igenom och texterna ger uttryck för att kroppen har en egen vilja.

Det nomadiska subjektet är skiftande och mångfacetterat. Att i detta sammanhang likna det vid ett kalejdoskop, vars själva kärna är att utifrån en mångfald skapa sammansatta mönster, är passande. De olika glasskärvorna kan sägas representera erfarenheter som påverkar de litterära gestalterna, i denna studie erfarenheter som kopplas till kroppens föränderlighet och gränsöverskridande. I ytterligare ett steg kan dessa skärvor av erfarenheter ses bilda mönster som var och ett representerar en kvinnlig litterär gestalt. Genom att vrida kalejdoskopet framträder så det litterära subjektets mångfald och föränderlighet fram, egenskaper Braidotti och Neimanis hyllar. Studiens avslutande diskussion återkopplar till kalejdoskopet som symbol för den feministiska figurationen, och placerar det på så vis i ljuset av det skönlitterära materialet.

Uppsatsen disponeras genom att avsnittet om tidigare forskning presenteras innan den teoretiska delen "Feministiska gränsöverskridningar", för att låta teorin ligga så nära analysdelen som möjligt, och på så vis vara färskt i minnet under läsningen. Efter analysen "Gränsöverskridningarna", sätter en avslutande diskussion under rubriken "Kalejdoskopet" punkt för studien.

Tidigare forskning

I *Litteraturens historia i Sverige* placeras Stridsbergs romaner under kategorin ”fiktiv biografi” som bygger på en förening mellan fakta och fantasi.⁷ Om *Drömfakulteten* skrivs att den problematiserar könstillhörighet, klass, sexualitet och materiella villkor och på så vis kan sägas vara en roman om människans utsatta tillvaro i vår samtid.⁸ Det är i mitt tycke en träffande, om än väldigt summarisk, beskrivning av inte bara *Drömfakulteten* utan även om *Darling River* och i viss mån *Happy Sally*.

Den tidigare forskningen kring Sara Stridsbergs författarskap består till stor del av artiklar och recensioner men också en avhandling av Henriette Thune som tar sig an *Drömfakulteten* och adaptation mellan roman och scen i *Mikhail Bakhtin's aesthetic object: adaptation analysis of Sara Stridsbergs novel The Dream Faculty and its adaptation Valerie Solanas will be President of America* (2012).⁹ I *Norsk litteratur årbok* skriver Nora Simonhjell en för denna studie aktuell artikel om Stridsberg angående *Drömfakulteten* och Nordiska Rådets litteraturpris.¹⁰ Hennes artikel är rubricerad ”En flod av ensamhet att drukna i”, vilket bygger på ett citat hämtat ur romanen och som visar vägen för Simonhjells intresse för narration, vattentematik och utsatthet i romanen. Hon ägnar särskilt intresse för det stilistiska och språkligt experimentella i texten vilket hon bland annat vill se bär vågens rörelsemönster.

I tidskriften *Femkul* undersöker Karolina Enquist Källgren kopplingen mellan våld, självdestruktivitet och den egna kroppens gränser. Hon pekar tydligt på hur självdestruktivitet, ett sätt att bruka våld mot den egna kroppen, paradoxalt nog också kan ses som ett sätt att värna om den.¹¹ Våld och sexualitet slingrar sig runt varandra i Stridsbergs texter och Enquist Källgrens artikel har ett visst intresse i detta fall då det finns ett mått av just självdestruktivitet i gestalternas förhållande till sin sexualitet. Vålden snuddas även vid i Hanna Nordenhöks överblick av litteratur 2011 då hon liknar tematiken i *Darling River* vid ”ett sårigt öde”.¹²

Tiina Rosenberg skriver om Valerie Solanas och Stridsbergs engagemang i denna feministiska, på många vis gränslösa, ikons historia i *Theatre Journal*, (2010). Hon koncentrerar

---

⁷ Bengt Olsson och Ingemar Algulin., (red). *Litteraturens historia i Sverige*. Stockholm: Nordstedts, 2009, s. 508.

⁸ Ibid. s. 509.

⁹ Henriette Thune, *Mikhail Bakhtin's aesthetic object: adaptation analysis of Sara Stridsbergs novel The Dream Faculty and its adaptation Valerie Solanas will be President of America*. Diss., University of Stavanger, 2012.

¹⁰ Simonhjell ”En flod av ensamhet att drukna i: om Sara Stridsbergs ’Drömfakulteten - tillägg till sexualteorin’”. s. 56–72.

¹¹ Karolina Enquist Källgren. ”Orent- Kropp - Våld - Motstånd?”. *Femkul*. 2007:3, s. 34–36, s. 34.

¹² Hanna Nordenhök. ”Det nya millenniets litteraturboom”. *Kom ut*. 2011-03-09, (2013-03-09).

artikeln till Stridsbergs drama *Valerie Jean Solanas ska bli president i Amerika*.¹³ Detta minskar dess betydelse för denna studie, men hon återkommer till karaktären Valeries strömmande sätt att tala på och liknar det vid ett ”tempo furioso” vilket relaterar till Simonhjells intresse för den intensiva berättartekniken i romanen *Drömfakulteten*.¹⁴

De tre romanerna har alla blivit recenserade av de stora dagstidningarna och ofta lyfts de emancipatoriska men djupt destruktiva inslagen av utsatthet fram. Även Stridsbergs stilistiska särart diskuteras med både ris och ros.¹⁵ Nina Björk beskriver Stridsbergs språk i *Dagens Nyheter* som riskfyllt i debuten *Happy Sally* men menar att hon i sitt konsekventa språkbruk håller en bra balans där metaforerna inte blir genanta, något Eva Johansson inte håller med om i sin recension av romanen i *Svenska Dagbladet*.¹⁶ I likhet med både Björk och Johansson ser Henriette Zorn ett tema som kretsar kring valet mellan familj och karriär och där det tabubelagda moderskapet ifrågasätts.¹⁷

I Stridsbergs tre romaner figurerar kroppen som ett viktigt och betydelsebärande motiv. Kropp, gränser och sjukdom ställs i centrum i Unni Langås *Kroppens betydning i norsk litteratur* (2004) där bland annat det fysiska förfallet i Hamsuns roman *Sult* (1890) förenas med kannibalism och hur kroppens gränser öppnas allt eftersom sjukdomens försämring eskalerar i romanen.¹⁸ I inledningen till *Den litterære kroppen. Artikler om kropp og tekst fra Edda til i dag* (2005) ger Langås en introduktion till kroppens filosofiska historia från den kristna lärans kontrollerade kropp till Judith Butlers performativa teorier kring kön och sexualitet.¹⁹

Katarina Bernhardsson låter sin avhandling i litteraturvetenskap ta avstamp i sjukdom, *Litterära besvär. Skildringar av sjukdom i samtida svensk prosa* (2010), och undersöker sju romaners gestaltande av sjukdom.²⁰ Det kroppsliga blir i allra högsta grad aktuellt i hennes val av tematik och forskningsområdet ”Medical Humanities” ges en noggrann introduktion. Bernhardsson diskuterar bland annat ätstörning ur ett stilistiskt och tematiskt perspektiv som bland annat leder till gränslöshet, en diskussion som är intressant för denna studie. Det är givande att se hur språklig uppbyggnad och motiv kan komplettera varandra och förstärka intryck. Bernhardsson kopplar

---

¹³ Tiina Rosenberg. ”Still Angry after All These Years, or Valerie Solanas under Your Skin”. *Theatre Journal*. Vol. 62, 2010:4, s. 529–534.

¹⁴ Ibid. s. 531.

¹⁵ Se exempelvis Nina Björks artikel om *Happy Sally* i *DN*, 2004–01–10, Eva Johanssons recension av *Drömfakulteten* ”Brinnande som ettkärleksbrev” i *SvD*, 2006–01–20, och Mikaela Blomqvists recension av *Darling River* i *GP*, 2010–03–26.

¹⁶ Nina Björk. ”Sorgesång för kanalsimmare. Sara Stridsberg: ’Happy Sally’”. *Dagens Nyheter*. 2004-01-10. Samt Johansson, Eva. ”Stridsberg undersöker besatthetens pris”. *Svenska Dagbladet*. 2004–01–09.

¹⁷ Henriette Zorn. ”Drakbarn och vattenmamma”. *Hufvudstadsbladet*. 2004–02–19.

¹⁸ Unni Langås. *Kroppens betydning i norsk litteratur*. Bergen, 2004, s. 174.

¹⁹ Unni Langås. *Den litterære kroppen. Artikler om kropp og tekst fra Edda til i dag*. Kristiansand, 2005.

²⁰ Katarina Bernhardsson. *Litterära besvär. Skildringar av sjukdom i samtida svensk prosa*. Stockholm, 2010.

samman dessa i de båda romanerna *Reglerna* (2008) och *Kräklek* (2002). Där visar hon hur självsvältens strukturerade och återhållsamma element återfinns i *Reglernas* språk där varje ny mening ges en ny rad och hur den bulimiska hetsätningens gränslöshet syns i *Kräkleks* flödande och kaotiska berättande.²¹

Ätstörning och narration lyfts fram även i Maria Margareta Österholms avhandling *Ett flicklaboratorium i valda bitar. Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005* (2012).²² Här undersöks utsuddandet av distinktioner mellan olika kroppar i bland annat Monika Fagerholms prosa. Österholm använder sig av begreppet figuration, ett användbart begrepp i samband med Stridsbergs kvinnliga karaktärer och ett måste för förståelsen av Braidottis teori. Begreppet figuration är också viktigt för Anna Lundberg som undersöker den kvinnliga grotesken i sin avhandling *Allt annat än allvar. Den komiska kvinnliga grotesken i svensk samtida skratkultur* (2008).²³

På C-nivå finns Sophie Zettermarks *Intrikata vävar - Heteronormativitet, begär och moderskap i Sara Stridsbergs Happy Sally, Drömfakulteten och Darling River*. Det är intressant läsning med ett tydligt genusperspektiv och fokus på kropp, grotesk och performativitet.²⁴ Ett intersektionellt tankemönster som sätter klass och sexualitet under lupp använder sig Johanna Hillerbrand Rune av i sin C-uppsats *Skitiga tankar, skitig klänning. Sexualitet, respektabilitet och makt i Drömfakulteten*.²⁵ Även Sofie Valfridsson har skrivit om *Drömfakulteten* i sin kandidatuppsats där hon fokuserar på karaktären Valerie Solanas utifrån ett intersektionellt perspektiv.²⁶

---

²¹ Ibid. s. 158, 178.

²² Maria Margareta Österholm. *Ett flicklaboratorium. Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. Diss., Uppsala Universitet, 2012.

²³ Anna Lundberg. *Allt annat än allvar. Den komiska grotesken i svensk samtida skratkultur*. Göteborg & Stockholm: Makadam, 2008.

²⁴ Sophie Zettermark. *Intrikata vävar- heteronormativitet, begär och moderskap i Sara Stridsbergs Happy Sally, Drömfakulteten och Darling River*. Kandidatuppsats., Uppsala universitet, 2011.

²⁵ Johanna Rune Hillebrand. *Skitiga tankar, skitig klänning. Sexualitet, respektabilitet och makt i Drömfakulteten*. Kandidatuppsats., Uppsala universitet, 2012.

²⁶ Sofie Valfridsson. *Ingen kommer undan Valerie Solanas. En närläsning av Sara Stridsbergs roman Drömfakulteten med fokus på karaktären Valerie Solanas utifrån faktorerna kön, klass och sexualitet*. Kandidatuppsats., Uppsala universitet, 2008.

Feministiska gränsöverskridningar

Subjekt, liksom kvinna, är ett rörligt begrepp i den bemärkelsen att det kan ges skiftande betydelse beroende på historisk, rumslig och politisk kontext och har ofta satts i binär motsats till objekt, ett motsatspar som sedan i en sexistisk kontext lästs som maskulinitet – intellekt – (subjekt) och femininitet – känsla – (objekt).²⁷ I denna uppsats utgår jag från förståelsen av subjekt som det huvud, känsla och kropp bildar.²⁸ Denna förståelse går emot den dualistiska, då gränsen mellan intellekt och känsla suddas ut något och får samexistera inom begreppet subjekt. Vidare ska poängteras att det i uppsatsen handlar om karaktärernas fiktiva subjektiviteter så som de framställs i romanerna och gör således inte anspråk på en universell förståelse av problemet rörande subjektets konstruktion. På ett liknande vis utgår jag även från romantexternas framställning av den feminina kroppen och applicerar inte en förutbestämd teori om vad en kvinnlig kropp är eller bör vara. I Stridsbergs romaner är ofta den kropp som läses som kvinnlig förankrad i kroppsliga upplevelser som involverar sexualitet och graviditet. Den feminina kroppen figurerar även i relation till den maskulina kroppen som då vanligen får stå för något penetrerande och kontrollerande. Undantagsvis kan nämnas Silkespojken i *Drömfakulteten* och H i *Happy Sally*.

Studiens teoretiska underlag utgår från Braidottis teori om den feministiska figurationen nomadiskt subjekt och Neimanis hydrofeminism. De är båda hemmahörande inom den materialistiska vändningen som förespråkar nya möjligheter att betrakta kroppens materia och dess betydelse för den kvinnliga subjektiviteten. I Stridsbergs romaner illustreras den feminina kroppens materia många gånger som gränsöverskridande, något som ur ett materiellt perspektiv kan problematiseras på ett fruktbart vis då just transformationer utforskas av flera verksamma inom området, exempelvis Donna J. Haraway och Lynda Birke.

I *Ta tanke. Feminism, materialism och historiseringens praktik* (2012) skiljer Kristina Fjelkestam mellan materialistisk feminism och materiell feminism som samlas under termen materialistisk vändning. Medan den materialistiska feminismen är marxistiskt influerad och inriktad på ekonomiska och sociala strukturer inom förtryck är den materiella feminismen filosofiskt bredare och influerad av bland annat naturvetenskapen och biologin.²⁹ Som hörs av ordet materiell är det en teoretisk strömning som vill närma sig de kroppsliga aspekterna av att vara ett subjekt. Att endast se till sociala och kulturella faktorer som aktiva och betydande missar det som står oss

---

²⁷ Toril Moi. *What is a Woman? And Other Essays*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 348.

²⁸ Lykke. *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. s. 48.

²⁹ Kristina Fjelkestam. *Ta tanke. Feminism, materialism och historiseringens praktik*. Lund: Sekel, 2012, s. 12.

närmast, kroppen. Stacy Alaimo och Susan Hekman vill att det ska finnas ett sätt att åter tala om just kroppen, "[w]omen *have* bodies; these bodies have pain as well as pleasure [...] Focusing exclusively on representations, ideology, and discourse excludes lived experience, corporeal practice, and biological substance from consideration".³⁰ Meningens avslutande ord, consideration, illustrerar att det inte rör sig om en biologisk determinism vars förklaringsmodell alltid utgår från en naturvetenskaplig diskurs i fråga om "social, kulturell och psykologisk identitet".³¹ Det handlar snarare om att allvarsamt beakta alla de aspekter som kan ha betydelse för förståelsen av ett subjekt, biologiska så väl som sociala. Det är ett synsätt som kan liknas vid det intersektionella perspektivet där etnicitet, nationalitet, klass, ålder, kön, sexualitet och många fler faktorer är viktiga för att se de komplexa strukturerna av både subjekt och förtryck. Själva teoribildningen kan således sägas vara gränsöverskridande och rör sig i gränsländerna mellan olika vetenskapliga fält.

Utöver själva kroppens betydelse undersöker också den materiella feminismen begreppet människa. Den dualism som har varit så vanligt förekommande i föreställningar kring kön och genus ses ur ett vidare perspektiv, där gränser mellan djur, natur, människa och maskin ifrågasätts.³² Dessa skiljelinjer, skriver Braidotti, blir mer och mer otydliga i vår samtid och pekar på hur relationen människa – maskin återfinns och problematiseras inom en rad områden, bland annat medicin och krigsföring.³³ Distinktionen mellan människa och djur kan i sin tur rubbas genom att belysa och ifrågasätta motsatsparet de bildar där människa värderas utifrån existens och positivt förnuft medan djur värderas utifrån essens och negativ, rå instinkt. Vad innebär denna uppdelning och vad säger den om människans syn på sig själv som art? Ann-Sofie Lönnngren beskriver hur termerna djurblivande och dess motsats människoblivande härstammar från engelskans animaling och hur det ifrågasätter kategorierna människa och djur som statiska och oföränderliga.³⁴ I stället förstås kategorierna likt aktiva processer som skapas genom maktrelationer.³⁵ I artikeln "Kvinnor som djur" poängterar hon att motivet djurblivande under 2000-talet inte endast ifrågasätter kategoriseringen av "kvinna" utan också vill förändra den "könsbundna, mänskliga ordningen".³⁶ Särskilt intressant för denna studie blir det att undersöka dualismen i förhållande till den som likställer mannen med civilisation och människa samt kvinnan med natur och djur för att sedan se

---

³⁰ Stacy Alaimo och Susan Hekman., (red). *Material Feminism*. Bloomington: Indiana University Press, 2008, s. 4.

³¹ Lykke. *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. s. 32.

³² Cecilia Åsberg, Redi Koobak och Ericka Johnson. "Beyond the Humanist Imagination". *NORA-Nordic Journal of Feminist and Gender Research*. Vol. 19, 2011:4, s. 218–230, s. 218, 224.

³³ Rosi Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 17.

³⁴ Ann-Sofie Lönnngren. "Mellan metafor och litterär materialisering. Heteronormer och djurblivande i Monika Fagerholms novel 'Patricia Kanin'". *Lambda Nordica*, 2011:4, s. 53–84, s. 55, 56.

³⁵ Ibid. s. 56.

³⁶ Ann-Sofie Lönnngren. "Kvinnor som djur". *Feministiskt Perspektiv*. 2012:34.

om detta i sin tur ifrågasätter dualismen mellan människa och djur. Är människoskapet medfött eller något subjektet måste förtjäna och vad är hon om inte en människa?³⁷ Den materiella feminismen utforskar här gränsproblematik och rubbar invanda föreställningar om behovet av och meningen med att upprätthålla hierarkiska skiljelinjer mellan olika typer av arter och kroppar.

I det följande presenteras begreppen feministisk figuration, nomadiskt subjekt och hydrofeminism. I den avslutande diskussionen kommer narrativa aspekter av gränsöverskridande diskuteras varefter jag här också presenterar Arthur W. Franks teori om ”the Chaos Narrative” där berättande sätts i relation till sjukdom och upplösning.

Feministisk figuration

Begreppet figuration är ett sätt att sätta fingret på förkroppsligandet av en tanke och den alternativa subjektivitet denna tanke kan leda till.³⁸ Det är en drivande bild, likt en vision, av ett åtråvärt tillstånd, som antar formen av en kropp, mänsklig eller icke-mänsklig, genom att smälta samman med denna och på så vis utvecklas till något konkret. Eller som Maria Margareta Österholm summariskt beskriver den, resultatet av när ”teori tar kropp”.³⁹ I den här analysen är det inga kroppar av kött som undersöks med hjälp av figurationen utan den litterära gestaltens kropp. Genom att först föreställa sig figurationen som en riktpunkt, ett mål, går det att få grepp om att detta är något som driver och lockar, subjektet som lockas av målet sätts i rörelse genom att sträcka sig efter det och det sker en förändringar inombords. Det är inte allt igenom enkelt att förklara denna inkorporation av idéer, men genom att se på några exempel av figurationer blir det lättare att få en övergripande förståelse.

Österholm använder figurationer i sin litteraturvetenskapliga avhandling *Ett flicklaboratorium i valda bitar* (2012). Hon väljer att kalla huvudfigurationerna ”Skeva flickor” och ”Det skeva flickrummet”. Dessa två exempel är bra då de belyser två olika former av figurationer där den första kan sägas vara av människoform, medan den andra är en plats. Österholms skeva flickor är precis som det låter, skavande och obekväma. De kan vara anorektiska, håriga, överflödiga eller självdestruktiva. De motsvarar inte den fallogocentriska bilden av vad en god kvinna, en ”riktig flicka” bör vara.⁴⁰ På så vis kan det också vara passande att benämna den feministisk figuration då

---

³⁷ Therese Svensson. *Trött på vithet. Intersektionalitet i Dan Anderssons Kolarhistorier och Chi-mo-ka-ma*. Magisteruppsats., Göteborgs universitet, 2012, s. 65.

³⁸ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 13.

³⁹ Österholm. *Ett flicklaboratorium i valda bitar. Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. s. 86.

⁴⁰ Ibid. s. 112.

den bjuder patriarkatet motstånd och ger uttryck för begär som sträcker sig över de av normen uppsatta gränserna.

Det är till den figurativa platsen människoformen då och då söker sig och den skeva flickan finner en fristad i det skeva flickrummet.⁴¹ Så varför behöver figurationen ”Skeva flickor” en fristad? I Braidottis och Österholms förståelse av figurationen bygger den på tankar, visioner och lustar som bryter mot den fallogocentriska ordningen.⁴² Att på olika vis vara normbrytande eller marginaliserad tar på krafterna. Genom att då och då kunna återvända till den plats där hon känner sig hemma och har anknytning till, kan den skeva flickan vila, hämta kraft och inspiration.⁴³ Den figurativa platsen blir i min analys aktuell då förhållandet mellan romanernas kvinnliga gestalter och vattendrag undersöks och där längtan efter frihet, styrka och förändring kan kopplas till havet som plats.

Ett annat exempel på figuration är Donna J. Haraways teknokropp ”cyborg-figurationen”.⁴⁴ Denna figuration förkroppsligar gränsproblematiken på ett tydligt vis då den så kallade teknokroppen består av två sidor som vuxit samman och bildat något nytt, där den tidigare så markanta gränsen mellan mänskligt och icke-mänskligt inte längre är synlig. I teknokroppen blandas människa och teknologi på flera vis: p-piller, assisterad reproduktion, pacemaker, respirator och antidepressiva medel är bara några exempel på hur den mänskliga kroppen tar in och inkorporerar teknologi.⁴⁵ Lykke poängterar att denna figuration kan ses utmana åtskillnaden mellan natur - kultur och på så vis också gränserna mellan biologiskt och sociokulturellt kön och genus.⁴⁶ Denna koppling gör Haraways cyborg till en feministisk figuration som ifrågasätter och bekämpar dualismer men som för den skull inte lämnar några enkla svar utan inspirerar till vidare tankekedjor om biologi, teknik och kultur i förhållande till kropp, kön och genus.

Ytterligare en feministisk figuration är den Braidotti kallar ”Nomadic subject”, men då denna figuration står som huvudsaklig inspiration för kommande analys vill jag ägna den eget utrymme.

Nomadiskt subjekt

Det nomadiska subjektet är således en feministisk figuration som trotsar föreställningar och normer. En figuration är inget stillastående tillstånd utan en process som prövar gränser genom att sudda ut

---

⁴¹ Ibid. s. 90.

⁴² Ibid. s. 87.

⁴³ Rosi Braidotti, *Nomadic Subjects. Embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. New York: Columbia University Press. 2011, s. 65.

⁴⁴ Lykke. s. 50.

⁴⁵ Ibid. s. 52.

⁴⁶ Ibid. s. 51.

dem och dra nya mellan sig själv och omvärlden, något som sker om och om igen i Stridsbergs romaner.⁴⁷ Som hörs på namnet är Braidottis figuration inspirerad av nomaden och dennes många resor och flexibla förhållningssätt till förflyttning och boplatser. Denna reseaspekt av nomadismen stämmer väl in på syftet med den feministiska figurationen som bör ses på som ett utvecklingsförlopp och en strävan efter ett alternativt sätt att få finnas till på. Braidottis figuration kännetecknas av just rörlighet och föränderlighet. Subjektet färdas på en resa som inte går längs med en utstakad, vältrampad väg utan snarare tillåts ta olika riktningar och utforska de små stigarna, för att anspela på reseaspekten. Under resans gång överskrids så gränser från olika håll i sökandet efter den feministiska visionen, och dessa gränsöverskridningar bidrar till nya formationer av subjekt och begreppet kvinna vars innebörd är skiftande och unikt.

Braidottis nomad tar avstamp i en önskan om en positivt laddad förståelse av skillnad.⁴⁸ I *Nomadic Subjects* (2011) utvecklar hon detta begrepp och dess, i många fall destruktiva, historia där det blivit dominerat av fascistiska ideologier och belagts med en hierarkisk förståelse.⁴⁹ Braidotti vill återta ordet skillnad och fylla det med positiva och livsbejakande konnotationer där skillnaderna kan ses både utanpå och inuti subjekten och på så vis illustrerar den föränderliga komplexitet subjektet rymmer istället för en statisk och hierarkisk polaritet mellan exempelvis man och kvinna.⁵⁰ Men den negativt laddade förståelsen av skillnad och det kvinnliga subjektets emancipation är fortfarande rådande i stor utsträckning. Idén om skillnad som något bejakande och subversivt blir i många fall näst intill absurt, där just dessa faktorer resulterar i svält, mord och exil.⁵¹ Lisa Folkmarson Käll förklarar det nya förhållningssättet till skillnadsteori i ett feministiskt sammanhang som ett medel att undvika illusionen av ett allmängiltigt kvinnligt subjekt som bjuder in till svepande generaliseringar kring kvinnliga erfarenheter.⁵²

Braidotti är även känd för att vara en förespråkare för en sexual difference teori som bör ses som en motvikt till den socialkonstruktiva genusinriktade feminism som exempelvis Judith Butler varit med och utvecklat. Braidotti argumenterar för, i likhet med Stacey Alaimo och Susan Hekman, att kroppens, och således även könets, materialitet har betydelse för subjektet tillsammans med

---

⁴⁷ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 119.

⁴⁸ Braidotti. *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 140.

⁴⁹ Ibid. s. 138.

⁵⁰ Cecilia Åsberg. "Rosi Braidotti: en feministisk kontinentalfilosof". *Posthumanistiska nyckeltexter*. Cecilia Åsberg, Martin Hultman och Francis Lee., (red). Lund: Studentlitteratur, 2012, s. 105.

⁵¹ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 3.

⁵² Lisa Folkmarson Käll. "Sexual Difference as Nomadic Strategy". *NORA-Nordic Journal of Feminist and Gender Research*. Vol. 14, 2006:3, s. 195–206. s. 196.

sociala, politiska och kulturella faktorer så som exempelvis klass, sexualitet, plats och etnicitet.⁵³ Genom att tala om skillnad på tre plan, skillnad mellan män och kvinnor, skillnad mellan kvinnor och skillnad inom en och samma kvinna, vill hon flytta huvudfokus från skillnaden mellan könen vara eller icke vara till att rikta uppmärksamheten mot mångfald.⁵⁴ Det är alltså här figurationen erbjuder alternativa subjektiviteter som nämndes tidigare, genom att bejaka denna mångfald och komplexitet inom en och samma kvinna kan förståelsen av den samma breddas. Att vara kvinna är ingen fast position utan förändringar och gränsöverskridningar sker både inom henne och längs den brokiga väg hon färdas på genom livet. Detta medan hon införlivar idén om ett komplext, tänkande och utåtriktat subjekt.⁵⁵

Det är dock inte specifikt skillnaderna som är av vikt för denna studie utan snarare förståelsen av subjektet som föränderligt de medför. Till detta läggs nomadens rörlighet och tillsammans bildar de en kropp som kännetecknas av gränsöverskridning både till det inre och yttre. Det inre betyder här intellekt och känslor, och det yttre den biologiska kroppen, men det är av vikt att poängtera att detta inte ska uppfattas som en dualistisk åtskillnad mellan kropp och själ utan snarare ett strategiskt sätt att tala om det som inte syns för blotta ögat och det som faktiskt syns. Uppsatsen kommer belysa hur samspelet mellan det inre och yttre kan gestaltas genom just gränsöverskridningar, särskilt av det yttre slaget där kroppens yta rivs upp eller helt igenom skiftar form som ett sätt att vidga definitionen av vad den egna kroppen är och vart den börjar och slutar.

Hydrofeminism

Föränderligheten återspeglas i Neimanis hydrofeministiskt inspirerade teori om kropp och subjekt. Begreppet hydrofeminism är ett relativt nytt samlingsnamn för ett brett spektrum av tankar kring vatten och genus som kan inbegripa områden så som geografi, ekonomi, hälsa och filosofi. Inte sällan sätts vattenförsörjningens politiska och sociala aspekter och makt(missbruk) i fokus och detta ofta ur ett post-kolonialt perspektiv med inriktning på genus.⁵⁶ Farhana Sultana ställer frågor kring relationen mellan vatten och genus i sin artikel ”Fluid lives: subjectivities, gender and water in rural Bangladesh” (2009).⁵⁷ Där använder hon bland annat ett intersektionellt perspektiv för att belysa

---

⁵³ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 30, samt Alaimo & Hekman. *Material Feminism*. s. 4.

⁵⁴ Braidotti. *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 151, 154, 157

⁵⁵ Ibid. s. 150.

⁵⁶ Nisha Onta. ”Recent Books on Gender and Technology”. *Gender Technology and Development*. Vol. 11, 2007:1, s. 117–119. s. 119.

⁵⁷ Farhana Sultana. ”Fluid lives: subjectivities, gender and water in rural Bangladesh”. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*. Vol. 16, 2009:4, s. 427–444.

hur vattenresurser korsar maskulint kodade platser med feminint kodade sysslor i jakten på friskt vatten och den oro samt hälsorisk detta normativa system innebär för människor i det dagliga livet.⁵⁸

I det följande är det dock en mer estetisk och filosofiskt präglad del av hydrofeminismen som blir fruktbar att använda i kartläggandet av de kvinnliga subjektens gränsöverskridningar i romanerna. Kopplingen mellan vatten och femininitet i ett litterärt sammanhang uppmärksammas av Lönnngren i *Lambda Nordica*. Där pekar hon på hur havet kan ses som en tillflyktsort för kvinnor som vill undkomma heterosexuella närmanden, och visar hur kvinnliga kroppar i vatten lockar de kvinnliga karaktärerna på land att stiga ned i vattnet.⁵⁹

Neimanis essä ”Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water” (2012), är ett poetiskt utforskande av vad det innebär att se på våra mänskliga, och de icke-mänskliga kroppar som omger oss, som kroppar av vatten.⁶⁰ I essän argumenterar hon för att kroppens hud inte bör uppfattas likt ett pansar som totalt skiljer den åt från övriga kroppar utan som en yta av porös, genomsläpplig materia. Denna hud, fylld av porer, gynnar ett givande och tagande mellan människokroppen och omvärlden. Huden släpper både in och ut vätskor så som svett, ånga, blod och urin.⁶¹ Medmänniskor, jorden, luften och vattnet lämnar alla avtryck på varandra genom dessa vätskor som kan innehålla kemikalier, gifter och hormoner. Skadliga ämnen som påverkar både mänskliga och icke-mänskliga kroppar i generationer framöver.⁶²

I artikeln ”Feminist subjectivity, watered” (2013), betonar Neimanis hur Braidottis uppmaning om mer konceptuell kreativitet inom feminismen inspirerat henne till att utveckla kopplingen mellan vatten och subjekt.⁶³ Precis som i Braidottis nomad-teori är Neimanis förståelse av subjektet ett icke statiskt och slutet subjekt, utan ett föränderligt och unikt. Vattnets flytande rörelse och föränderliga form går så att likna vid denna förståelsen av subjektet och kroppens materia som vällande och gränsöverskridande. Bilden av hur naturen är fylld av vatten lyfter fram människan, djur, växter och atmosfäriska kroppar som länkas till varandra likt ett kretslopp där

---

⁵⁸ Ibid. s. 432.

⁵⁹ Lönnngren. ”Mellan metafor och litterär materialisering. Heteronormer och djurblivande i Monika Fagerholms novel ’Patricia Kanin’”. s. 66.

⁶⁰ Astrida Neimanis. ”Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water”. *Undutiful Daughters. New Directions in Feminist Thought and Practice*. Henriette, Gunkel, Nigianni, Chrysanthi och Söderbäck, Fanny., (ed). New York: Palgrave 2012, s. 85–99.

⁶¹ Ibid. s. 91.

⁶² Ibid. s. 94.

⁶³ Astrida Neimanis. ”Feminist subjectivity, watered”. *Feminist review*. 2013:103, s. 23–41. s. 24.

vattnets egenskaper är livgivande, men också dödsbringande.⁶⁴ Som exempel på vattnets, för människan, destruktiva sidor kan översvämningar, förorenat vatten och kanske även torka nämnas.

Som blir tydligt vid läsning av Neimanis hydrofeministiska texter finns, i likhet med Braidottis teori, en politisk underton. Neimani vill belysa och förändra vårt förhållande till miljön genom att visa på hur vi snarare är vår omvärld än en avskild del av den för att på så vis öka vårt ansvarskännande inför dess framtid. I föreliggande studie står det miljöpolitiska tillbaka och det i Neimanis hydrofeministiska teori jag tar fasta på är det kvinnliga subjektets närhet och förhållande till vatten. Detta förhållande undersöks med litteraturvetenskapliga termologier så som symbol och motiv där koncentrationen ligger på några av vattnets mångfaldiga karaktärsenskaper så som föränderlighet, upplösning och paradoxen liv - död.

Kaos narrativ

För diskussionerna om hur berättande kan vara gränsöverskridande är Arthur W. Franks teorier kring sjukdomsberättelser intressanta. Hans perspektiv utgår från patografier (sjukdomsberättelser i självbiografisk form) och detta är viktigt delvis därför att det i romantexterna finns ett sjukdomstema men också därför att Franks perspektiv är känsligt för kroppens inverkan på subjektet och den relation som går att finna mellan kroppslighet och text i berättelser som involverar sjukdom, en relation som går att se i valda delar av Stridsbergs texter.

I *The Wounded Storyteller. Body, Illness and Ethics* (1995) skriver Frank om den moderna sjukdomsberättelsen och redogör för en uppdelning av dessa texter i tre narrativa kategorier, *The Restitution Narrative*, *The Chaos Narrative* och *The Quest Narrative*. Anledningen är att han vill underlätta lyssnandet till de berättande rösterna och deras sjukdomshistorier genom att frilägga de grövsta skiljelinjerna.⁶⁵

Att Frank arbetar med självbiografiskt material betyder inte att hans teoretiska verktyg för de narrativa elementen är obrukbara för andra former av texter. Katarina Bernhardsson framhåller tvärt om möjligheterna med att tillämpa teorierna på ett bredare fält av skönlitteratur.⁶⁶ Den kategori jag kommer använda mig utav är ”kaos narrativ” som beskriver de berättelser där läsaren kastas in i en katastrofisk situation. Den drabbades röst tycks inte kunna urskiljas från själva sjukdomen och dessa berättelser inger ingen utpräglad känsla av hopp så som de två andra kategorierna gör.⁶⁷

---

⁶⁴ Ibid. s. 24, 30.

⁶⁵ Arthur W. Frank, *The Wounded Storyteller. Body, Illness and Ethics*. Chicago, 1995, s. 76.

⁶⁶ Bernhardsson. *Litterära besvär. Skildringar av sjukdom i samtida svensk prosa*. s. 36.

⁶⁷ Frank. *The Wounded Storyteller. Body, Illness and Ethics*. s. 97.

Kaosberättelsen kännetecknas av ett fragmenterat språk och ett icke-linjärt behandlande av tid och rum, något som återfinns i beskrivningen av det nomadiska subjektet.

Frank anser att kaos-berättelsen inte går att berätta då rösten befinner sig i det brännande, sjuka nuet utan distans till sin kropp och situation. Kaoset går endast att levast och kan ej berättas kronologiskt och är således inte ett berättande i klassisk mening.⁶⁸ Frank argumenterar för att den kaotiska kroppen inte har någon röst, något denna studie vill se annorlunda; den kaotiska kroppens röst finns och ger läsaren en dynamisk och komplex bild av situationer. Rösten må vara mer svårlyssnad och rå, än rösten hos en berättare vars sjukdomsupplevelser hunnits bearbetats, men inte desto mindre ett berättande. Narrativitetens gränser tänjs i det fragmentariska behandlandet av tid och rum. Shlomith Rimmon-Keenan antyder i en av sina artiklar att hon vill se det etablerade narrationsbegreppet ifrågasatt och att sjukdomsberättelsernas narrativa strukturer är bra material för ett sådant åtagande.⁶⁹ I läsningarna av romanerna förhåller sig analysen till Franks teori med viss frihet, tyngdpunkten läggs på det fragmentariska och det icke-linjära berättandet.

---

⁶⁸ Ibid. s. 98.

⁶⁹ Shlomith Rimmon-Keenan, "What Can Narrative Theory Learn from Illness Narratives?", *Literature and Medicine*, Vol. 25, 2006:2, s. 241–254, s. 245.

Kort presentation av romanerna

Happy Sally (2004)

Tre öden från tre tidsperioder vävs i Stridsbergs debutroman *Happy Sally* samman med hjälp av minnen, dagboksanteckningar och vykort. Det är en litterär fantasi, där ramberättelsen utgörs av berättaren som återvänt till semesterorten Dover vid Engelska kanalen och i sin resväska bär med sig kanalsimmerskan Sally Bauers dagboksanteckningar samt vykort en gång skrivna av dennes försvunna mor, simmerskan Ellen. Genom berättaren målas så de till synes skilda historierna om Sally och Ellen upp, om deras stålviljor att krossa Engelska kanalen och om Ellens misslyckade vad med sin make som resulterar i familjens ödestigra seglats över Atlanten. Under resan drar sig Ellen successivt undan och en morgon tar hon en simtur från båten för att aldrig återvända.

De tre tidsplanen varvas om vart annat i romanen vilket skapar ett fragmentariskt berättande med skiftande fokalisering då texten består av Sallys anteckningar, Ellens intima vykortsmiddelanden och berättarens egna suggestiva barndomsminnen.

Drömfakulteten - tillägg till sexualteorin (2006)

Även *Drömfakulteten* är en litterär fantasi med karaktärer hämtade ur verkligheten. Stridsberg skriver här om *SCUM manifestets* (1968) författare, den amerikanska feministen Valerie Solanas och hennes liv. Ramberättelsen kan sägas bestå av de fiktiva samtal författaren har med Solanas på dennas hotellrum strax före dödens inträffande. Det är utifrån dessa intervjuer hennes liv spelas upp, om än fragmentariskt. Romanen skildrar delar av barndomen i ett ökenlandskap där Valerie blir utsatt för sexuella övergrepp av sin far. Barndomen följs av en tonårstid vid kusten och livet som upprorisk forskarstudent vid universitetet och hennes möte med Andy Warhol, för att slutligen så landa i hotellrummet där hennes ensamma tillvaro som missbrukare och prostituerad skildras. Narrationen följer inte en klassisk linjär tidslinje utan låter berättelsen om Valerie växa fram genom att varva olika tidsplan, likt berättandet i *Happy Sally*. Berättandet sker genom den allvetande berättaren, men fokaliseringen sker oftast utifrån Valerie vilket bidrar till textens intima och hetsiga stil.

Darling River (2010)

I romanen *Darling River* lånar Stridsberg karaktären Dolores Haze ur Vladimir Nabokovs roman *Lolita* (1955) och placerar henne i en av de fyra varvade berättelserna som utgör romanen. Dolores

öde blir sett ur ett nytt perspektiv där de tragiska konsekvenserna av de sexuella övergrepp hon utsatts för blir synliga. Berättelsen om Dolores finns ständigt närvarande, även i de övriga berättelserna om den försvunna modern, forskarstudenten och hans schimpans. Framför allt i berättelsen om Lo syns skuggan av Dolores utsatthet. Detta sker genom små återkommande symboler som förknippas med Dolores, så som fjärilen, namnlekar likt **Dolores** och **Lo**, samt genom ett narrativt kaleidoskop där de fyra berättelsernas gestalter allt eftersom flyter in och ut ur varandra. Den berättelse som får störst utrymme är den om Lo och hennes kringflackande liv med sin far efter det att hennes mor försvunnit. Det är också här de flesta beröringspunkterna med Dolores finns. Fokaliseringen sker genom Lo och det är hon som berättar sin historia som börjar då hon är ung och frisk, vilket är en tid då hon träffar otaliga män, vilka hon refererar till som bröder, nere vid en flodstrand. Vid berättelsens slut är Lo sjuk, blind och ensam. Hennes yttre förfall har stött bort hennes bröder och inuti henne växer en tumör som bär formen av en fjäril.

Gränsöverskridningarna

Det heterosexuella intrånget

I detta inledande avsnitt ämnar jag undersöka sexualitetens kopplingar till gränsöverskridning i direkt relation till den fysiska kroppen. Vilka kroppsliga gränser är det som bryts och hur gestaltas gränsöverskridningen mellan kroppens inre och yttre i skildringarna av heterosexuellt samliv?

Sedan står han på knä i sängen och Dorothy är uppspänd på alla fyra som en ökenhund med sin magra lysande kropp skälvande av förtjusning. Hennes mun är en skada i ansiktet som du önskar att du kunde laga istället för att bara stå där med flugorna och stirra in i deras pulserande grop av svett och glasblickar. Och deras lukt som kommer att förfölja dig sedan genom skogen. En lukt av surt och sött, som gammal fisk eller gamla hamburgare.⁷⁰

I ovanstående citat taget ur *Drömfakulteten* illustreras ett tvetydigt begär som rör sig i gränslandet mellan lust och obehag. Den allvetande berättarrösten tillhör den litterära gestalten *författaren*, som i romanens ramberättelse intervjuar Valerie Solanas på ett hotellrum för den bok om Solanas liv hon är i färd med att skriva. Fokaliseringen i detta stycke är internt och ligger nära barnet Valerie, då hon smygtittar på sin mor och dennes älskare. Klassiskt lustfyllda ord som ”skälvande”, ”förtjusning”, ”pulserande” växlas med ord som i det första tycks malplacé i ett erotiskt sammanhang likt ”skada”, ”ökenhund” ”glasblickar” och ”hamburgare”. Berättaren förmedlar hur barnets blick som då det korsas med vuxenvärlden skapar en obalans i det hon ser och den erotiska scenen laddas med destruktivitet. Nordenhök liknar *Drömfakulteten* vid en skildring av ett ”sårigt öde”.⁷¹ Det är en träffande beskrivning då såret är ett återkommande motiv i romanen som ofta kopplas samman med heterosexuella erfarenheter, den feminiserade kroppen och gränsöverskridningar. Ett sår är en öppning in i kroppen som exponerar det inre. Såret associeras med munnen och det kvinnliga könsorganet som något mjukt och öppnande för andra kroppar men samtidigt hotfullt i sin blottade och smärtsamma köttslighet. Eva Adolfsson lyfter sårmotivet i sin artikel om Birgitta Trotzigs författarskap och pekar på kopplingen mellan sår, ros och kristen mystik.⁷²

---

⁷⁰ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 63, 64.

⁷¹ Nordenhök. ”Det nya millenniets litteraturboom”.

⁷² Eva Adolfsson. ”Allt är rötter”, *Nordisk kvinnolitteraturhistoria* (2012), <http://nordicwomensliterature.net/sv/article/allt-%C3%A4r-r%C3%B6tter> (2013–04–07).

Ett exempel av sårmotivets återfinns i berättarens beskrivning av Andy Warhol där hans ”ansikte ser ut som ett inflammerat sår”.⁷³ Vid ett annat tillfälle uttrycker Warhol själv att han liknar ett sår om han tar av sig sin peruk.⁷⁴ Såret blir i kopplingen till Warhol en signifikant för hans brytning med en normativ heterosexuell maskulinitet. Han beskrivs som ”hårlös”, ”skimrande”, ”glänsande”, ”böig” och han ”fnittrar” och har ”röda rosor på kinderna”.⁷⁵ Gränslandet mellan normativ maskulinitet och femininitet yttrar sig i dessa bilder av sår, där det får fungera likt en symbol för något feminint. När Warhols ”såriga ansikte öppnar sig mot strålkastarljuset” ligger associationen nära bilden av ett blottat kvinnligt könsorgan.⁷⁶ Att han dessutom i denna scen har rodnande kinder antyder ett tillstånd av upphetsning.

Men det är i kombination med sex som sårmotivets laddas ytterligare. Citatet i början av detta avsnitt skildrar Valeries mor Dorothy då hon har sexuellt umgänge med sin älskare och här lyser såret hotfullt. Barnet Valeries blick blir i situationen en blick som främmandegör det sexuella skådespelet. Hennes upplevelse av scenen präglas av de sexuella övergrepp hon blivit utsatt för. Hon ser en skada i sin mors ansikte istället för en lustfylld mun. Det är här givande att ansluta barnets association med begreppet traumas ursprungliga betydelse om ett sår som tillfogats kroppen.⁷⁷ För att återkoppla till såret som symbol för det kvinnliga könet blir bilden av såret i moderns ansikte fylld av ytterligare obehag, barnet ser ett kön istället för en mor och hela moderns kropp reduceras till ett gapande, pulserande organ. Det är här möjligt att se fokaliseringen ytterligare ett steg längre, där barnets blick kan sägas vara influerad av en fallocentrisk blick. ”The male gaze” beskrivs av Laura Mulvey som en kontrollerande, samt normerande blick, oberoende av kropp på så vis att även en kvinna kan betrakta sig själv och andra genom ett värderande manligt filter.⁷⁸ Bilden av kvinnan som en ökenhund, ett djur, med ett öppet sår om mun är en misogyn bild som kan spåras till ett patriarkalt, sexistiskt rum i romanen, ett rum där flickan själv blivit utsatt för övergrepp genom både handling och blick.

Kopplingen mellan sår och mun görs även i romanen *Darling River* där karaktären Lo beskriver hur hon upplever en sexuell handling med vaktmästaren på sjukhuset där hon befinner

---

⁷³ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 225.

⁷⁴ Ibid. s. 247.

⁷⁵ Ibid. s. 91, 223, 225.

⁷⁶ Ibid. s. 242.

⁷⁷ Cecilia Pettersson. *Märkt av det förflutna? Minnesproblematik och estetik i den svenska 1990-talsromanen*. Göteborg/Stockholm, 2009, s. 126.

⁷⁸ Laura Mulvey. ”Visual Pleasure and Narrative Cinema”. *Screen*. Vol. 16, 1975:3, s.6–18, s. 11, 16. Se även: Mia Franck. *Frigjord oskuld. Heterosexuellt mognadsimperativ i svensk ungdomsroman*. Åbo akademis förlag: Åbo, 2009, s. 29.

sig: ”Mitt läppstift förvandlar munnen till ett skärsår. Jag gråter efteråt för att det är över”.⁷⁹ Sårmotivets gång i det här fallet att spåra till Jaques Lacan och kan med fördel tillämpas på problematik rörande just trauma och sjukdomsberättelser. Frank använder det för att beskriva det hålrum som finns i berättelser återgivna av subjekt mitt uppe i sin sjukdom eller sitt trauma, där orden hela tiden rör sig runt en sårkant.⁸⁰ I berättelsen om Lo är också Adolfssons association mellan sår och ros intressant då blommor, och i synnerhet rosen, är en ständigt återkommande symbol för det kvinnliga könet.⁸¹ I Stridsbergs text rör sig rosen och såret runt varandra, att blomman får figurera likt en metafor för det kvinnliga könet gör det inte per automatik till en positivt laddad bild. I berättelsen om forskarstudenten och schimpansen beskrivs den prostituerade kvinnan Célestes underliv som ”[e]n knölig ros som antagligen smärtar vid beröring”.⁸² Rosen, könet och såret knyts här ihop då underlivets utseende förklaras av att det läkt dåligt efter en förlossning. Rosen konnoterar också ungdom och en slät, barnslig rosigt yta som blir problematisk i skuggan av det tysta våld som kan skönjas i anslutningen till Lo och fadern och de intertextuella kopplingarna till romanen *Lolita*. Dessutom är ungdomen inte evig och rosen bär med sig en föraning om det förfall som kommer isolera Lo i en värld där den kvinnliga kroppens tillgänglighet och attraktionskraft betyder så mycket.

Zettermark påpekar hur nära begreppen död, liv, våld och sexualitet ligger varandra i Stridsbergs *Darling River* och hur karaktärerna spränger normerande gränser i hur sexualitet får lov att se ut, vad sexualitet och begär innebär.⁸³ Det stämmer in på tvetydigheten och det motsägelsefulla i att finna ett slags trygghet i det som egentligen är hotfullt, som citatet ovan illustrerar. Utan att göra några anspråk på en psykoanalytisk tolkning av problematiken rörande heterosexualitet i romanen går det att följa ett mönster där den utsatta kroppen och subjektet återkommer till liknande situationer för att finna ett slags plats i tillvaron. Lo ”längtar till floden och främlingarna med skuggor till ansikten”.⁸⁴ Braidotti förklarar hur repetition är en viktig del i subjektets utveckling och den repetitionen återfinns i detta rörelsemönster mellan olika sexuella

---

⁷⁹ Sara Stridsberg, *Darling River. Doloresvariationer*. Stockholm, 2010, s. 256.

⁸⁰ Frank. *The Wounded Storyteller. Body, Illness and Ethics*. s. 98, 101.

⁸¹ Rebecca Lundberg visar i sin uppsats om Birgitta Stenberg hur det kvinnliga könet beskrivs i termer av blommor och ädelstenar som ett sätt att hävda en självbestämmanderätt bland kvinnor, kopplingen mellan sår och kön härleder hon till Sigmund Freuds teorier kring penisavund. Ur denna synvinkel blir så det kvinnliga könet som sår och det kvinnliga könet som ros två skilda ting där det förra är präglad av en misogyn sexualdiskurs. Rebecca Lundberg. *Syndens Scheherazade*. D-uppsats, Göteborgs universitet, 2013, s. 28, 29.

⁸² Stridsberg. *Darling River*. s. 145.

⁸³ Zettermark. *Intrikata vävar- heteronormativitet, begär och moderskap i Sara Stridsbergs Happy Sally, Drömfakulteten och Darling River*. s. 28.

⁸⁴ Stridsberg. *Darling River*. s. 186.

erfarenheter.⁸⁵ Lo befinner sig nästan ständigt i en mans närvaro, främlingarna vid den gyttjiga flodstranden, läkaren, vaktmästaren eller sin Nabokov-älskande far med incestuösa tendenser. Det finns i detta mönster en oro, en känsla av hopplöshet. Lykke uppfattar Braidottis förståelse av subjektet som huvud, känsla och kropp och hur det på sin väg mot det nomadiska subjektet kan fantisera, bjuda motstånd och välja vägar för att förändra situationer.⁸⁶

På sjukhuset när jag fick hjälp med armen efteråt hade jag hela tiden känslan av att någon varit inne i mig utan att jag märkte det vid bron. En önskedröm, när jag låg där såg jag människor som tog omvägar för att slippa komma nära min omkullvälta kropp. Om någon ändå ville tränga in i mig, i mitt stinkande underliv, i ögon, lungor eller hjärta. Jag skulle ta emot vem som helst. Jag är sjuk av ensamhet.⁸⁷

Drivkraften att utmana gränser är påtaglig i citatet ovan, men de positiva och frihetssökande krafterna som kännetecknar Braidottis nomadism är frånvarande. I Lo finns ett desperat behov av att länka sin kropp med en annan, hon vill känna en annan kropp tränga förbi hennes gränser och röra sig inuti, smälta samman med henne. Denna längtan att smälta samman med en annan kropp är inte negativ i sig, det är kanske snarare en av de mest betydande drivkrafter, men hos Lo är den förenad med en likgiltighet och passivitet som går emot nomadens aktiva begär. Enquist Källgren lyfter fram hur våld och självdestruktivitet kan läsas som ett sätt att rena den egna kroppen och samtidigt försöka upprätthålla egna gränser.⁸⁸ Det självdestruktiva blir ett medel för lindring av negativa känslor och upplevelser. Det som upplevs självdestruktivt i Los sexuella begär ligger i hennes så förutsättningslösa önskan att bli tagen. Vem som helst får ta henne, tränga in i henne. I stycket antyds även att det inte endast rör sig om sexuella intrång, orden ”ögon”, ”lungor” och ”hjärta” ger nästan kirurgiska associationer, som om vem som helst med vad som helst får tillgång till hennes kropp. Så länge någon gör något i henne dämpas känslorna av ensamhet och det självdestruktiva beteendet snarare överskrider gränser än upprätthåller dem. Genom att få sin kropps gränser punkterade dövar hon destruktiviteten inombords. De heterosexuella erfarenheter som protagonisterna i *Drömfakulteten* och *Darling River* upplever tycks snarare hindra än pådriva en positiv livsbejakande rörelse. Här blir gränsöverskridningarna belagda med en destruktiv skugga som hämmar och dövar, mer än det bejakar.

---

⁸⁵ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 8.

⁸⁶ Lykke. *Genusforskning- en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. s. 48–49.

⁸⁷ Stridsberg. *Darling River*. s. 254.

⁸⁸ Enquist Källgren. ”Orent - Kropp - Våld - Motstånd?”. s. 34.

Gränsproblematiken återfinns även i skildringarna av minnen i romanen *Drömfakulteten* där gränsen mellan det yttre och inre överskrids. Genom att låta de inre minnena av sexuella erfarenheter tränga igenom ytan och avteckna sig på kroppen illustreras en deterministisk känsla av att det förflutna aldrig helt sjunker undan. ”Hjärtat skrek och härjade. Männens sprang genom hennes ansikte”⁸⁹ står det att läsa i kapitlet ”Psykoanalytikerna” som består av tjugosex fragmentariska skildringar. Vem dessa fragment handlar om förblir osagt men det finns beröringspunkter dem emellan och karaktären Valerie som består av prostitution, psykoterapi, övergrepp och barndom i ökenlandskap. Genom de två korta meningarna ges en bild av hur minnet kan påverka kroppen, något Pettersson tar upp i sin avhandling *Märkt av det förflutna? Minnesproblematik och estetik i den svenska 1990-talsromanen* (2009) i diskussionen om trauma.⁹⁰ Att hjärtat skriker och härjar ger det direkta intrycket av ångest och männen som springer genom ansiktet kan läsas som alla de heterosexuella erfarenheter som stiger från minnets inre. Det är som om kroppen kapslat in minnen och Braidotti (med hänvisning till Deleuze) påpekar att den kroppsliga materian är fylld av minnen.⁹¹ Det skyntas ett flöde av erfarenhet, en energi som tar olika riktningar och uttryck hos karaktären.⁹² Här blir uttrycket en spegling av kroppslig erfarenhet i en kvinnas ansikte som bär spår av en djupgående upplevelse från det förflutna, ett förflutet som korsar två gränser: gränsen mellan då och nu och gränsen mellan kroppens inre och kroppens yttre.

På ett liknande sätt vävs erfarenhet, minnen och kropp samman med doft i *Drömfakulteten*. Tönen är hotfull och ”[d]et spelar ingen roll hur många gånger du tvättar dig, det spelar ingen roll hur många gånger du såpar ditt underliv, lukten av stålhandskar och solspruckna bilsäten sitter för alltid kvar i huden”.⁹³ Ordet ”stålhandskar” i relation till underlivet väcker associationer till gynekologiska instrument, abort eller sadomasochism. Det är en nästan deterministisk människosyn som gör sig gällande hos den allvetande berättarrösten, liksom ett straff lägger sig lukten över subjektet, ett straff som inte går att undvika eller tvätta sig ren från. En positiv rörelse mot ett nomadiskt subjekt kvävs under de negativt konnoterade minnena av sexuella erfarenheter, eller resultaten av dessa erfarenheter så som en abort, bär med sig.⁹⁴ Positiv eller ej så blir dofterna en dallrande dialog mellan kroppsliga erfarenheter och det litterära subjektets minne, liksom de springande männen genom ansiktet blir dofterna länkar mellan det inre och det yttre. Lukterna

---

⁸⁹ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 182.

⁹⁰ Pettersson. *Märkt av det förflutna? Minnesproblematik och estetik i den svenska 1990-talsromanen*. s. 104 f.

⁹¹ Braidotti. *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 158.

⁹² Ibid. s. 158.

⁹³ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 157.

⁹⁴ Braidotti. *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 161–162.

förvandlas till metaforer för fysiska minnen av sexuella skeenden som etsat sig fast hos karaktären och tränger genom hudens gränser.

Darling River problematiserar heterosexualitet och liknar den i sina skildringar vid något näst intill sjukligt, en tendens som återfinns i *Drömfakulteten*.⁹⁵ I denna läsning av den heterosexuella diskursen i romanerna är de positiva effekterna av gränsöverskridningarna i det närmaste obefintliga. Kroppens yta bryts genom penetration av könet och återkommande liknelser mellan munnar och sår blir till trasiga öppningar in i kropparna som främst är feminiserade. Det nomadiska subjektet kan endast ses i själva akten att skrida över gränser men inte i hur de överskrids eller i resultatet av detta. En förklaring till denna avsaknad av positiva påföljder är hur heterosexualiteten skildras som något påtvingat och överordnat andra sexualiteter och skilt från ett lustfyllt och ömsesidigt begär. I kontrast till de lesbiska relationerna mellan Sally och Marguerite i *Happy Sally* samt den mellan Valerie och Cosmogirl i *Drömfakulteten* framstår de heterosexuella relationerna som statiska och många gånger våldsamma.⁹⁶ Sexualitet och begär är viktiga delar i subjektets utveckling och möjlighet till ett positivt gränsöverskridande av normerande föreställningar.⁹⁷ Som visats genererar ofta bilden av heterosexualitet en obalans av maktfördelningen mellan de kvinnliga och manliga gestalterna i romanerna. Enligt Braidotti är det inte heterosexualiteten i sig som bygger på dominans och äganderätt. De restriktiva, normerande och sexistiska ramar heterosexualiteten rör sig inom är roten till obalansen.⁹⁸ För att frigöra subjektet och låta det utvecklas krävs ett nytt slags heterosexuell diskurs som bygger på respekt och mångfald och som inte är så starkt kopplat till normerande femininitet och maskulinitet. I *Drömfakulteten* består den lesbiska relationen mellan Valerie och Cosmogirl av vänskap, lust och motstånd mot en påtvingad heterosexuell diskurs och bygger inte i första hand på sexuell njutning. I ljuset av detta läses den lesbiska attraktionen mellan de feminina gestalterna som bejakande. De skildras som starka även i vänskap medan de mellan feminina och maskulina karaktärer ofta präglas av en fysisk relation som bygger på beroende och saknar trygghet.⁹⁹

---

⁹⁵ Nordenhök. "Det nya millenniets litteraturboom". Nordenhök liknar heterosexualiteten i *Darling River* vid en "skada" och ett "sjukdomstillstånd".

⁹⁶ Här ska dock tilläggas att även de lesbiska relationerna skildras med viss komplexitet. Särskilt i berättelsen om den kringresande modern i *Darling River* där hon beskriver köpa sex av en ung kvinna för att döva sin ensamhet. s. 282.

⁹⁷ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 39.

⁹⁸ Ibid. s. 52.

⁹⁹ Undantaget H i *Happy Sally* och Silkespojken i *Drömfakulteten*. Av vikt är att båda dessa litterära manliga gestalter ännu inte blivit vuxna och att relationerna mellan dem och de kvinnliga karaktärerna inte är av sexuell art. Den vuxne Victor i *Happy Sally* skildras också med ömhet och komplexitet men som hans namn avslöjar kopplas han ändå samman med makt och erövring och går således inte helt att utesluta från de negativa associationerna av den heterosexuella diskursen romanerna gestaltar.

Sjukdomens läckage

Som visats bryter det heterosexuella samlivet som skildras i romanerna mot kroppens gränser på ett dramatiskt vis. Kroppen gestaltas som något att tränga in i och såret i egenskap av symbol återkommer i samband med samlag och kön. Lika dramatiskt skildras sjukdomens inverkan på kroppen i romanerna och precis som i fallet med sexualiteten syns en gränsproblematik där kroppen öppnas upp. I det följande studeras detta öppnande av kroppens yta genom sjukdom. På vilket vis bryter kroppen mot gränser i gestaltandet av sjukdom?

Alla tankar leder oundvikligen till döden. Varje ord är en kista. Min kropp i glasrummet.
Jag borde vara död sedan länge. En missväxt som borde ha böjt sig för sitt öde.¹⁰⁰

Citatet är taget ur *Darling River* och det är Lo som berättar om sin sjukdomssituation. Katarina Bernhardsson skriver om sjukdomar att ”de uppträder inte i det tysta utan medvetandegör människan om hennes existens och villkor, det vill säga om hur bundet livet är till kroppens bräckliga villkor”.¹⁰¹ Hon hävdar vidare att sjukdom påminner människan om kroppsligheten och kan ses som det som bryter ”organens tystnad” och lämnar spår.¹⁰² Detta att organen plötsligt ges ett språk skulle kunna ses som ett exempel på det Rosi Braidotti rör vid då hon skriver om att vi ska tänka genom kroppen.¹⁰³ Att tänka genom kroppen blir ett sätt att inte fly från den samma, att lyssna till den och låta erfarenheter och upplevelser passera genom kroppen och på så vis bejaka dess betydelse för subjektiviteten. Åtskillnaden mellan förnuft och känslor, mellan själ och kropp, motarbetas samtidigt i denna akt att tänka genom kroppen, som blir gränsöverskridande i det att gränsen mellan förnuft och känslor suddas ut.

Lo liknar sig vid en missväxt men istället för att i tidigt stadium ”böjt sig för sitt öde” har hon snarare spirat och svällt genom sjukdomen. Som Bernhardsson påvisar om sjukdomens karaktär så lämnar den här avtryck hos karaktären Lo, bland annat genom den kroppsliga förvandling hon genomgår. Hos sin läkare nästan trånar hon efter att få sin kropp undersökt, få sin anatomi hörd utav en annan människa och hennes kropp sväller, halsen pryds av operationsärr och håret faller av, lämnar kala fläckar.¹⁰⁴ Sjukdomen blir likt en identitet för Lo och en alternativ tillflyktsort då flodstranden och främlingarna inte längre vill ha henne.

---

¹⁰⁰ Stridsberg. *Darling River*. s. 273.

¹⁰¹ Bernhardsson. *Litterära besvär. Skildringar av sjukdom i samtida svensk prosa*. s. 14.

¹⁰² Ibid. s. 15.

¹⁰³ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 5.

¹⁰⁴ Stridsberg. *Darling River*. s. 168, 252, 275.

Lo i *Darling River* spränger sin kropps barriärer genom det fysiska förfallet och groteska läckaget, detta kan läsas ur ett queervetenskapligt perspektiv som sammanlänkar henne med grotesken och dess kroppsliga, överdrivna karaktär.¹⁰⁵ Detta går att föra samman med hur den kvinnliga kroppen i kristna kulturtraditioner fått symbolisera ett slags gränslöshet och ofullkomlighet, en öppen och allt för köttslig kropp.¹⁰⁶ Bernhardsson kopplar ihop detta otyglade med bulimi och anorexi i sin analys av Åsa Ericssdotters *Kräklek* och Sara Mannheimers *Reglerna*, där det omåttliga får stå för något farligt som till varje pris måste motarbetas.¹⁰⁷

I *Darling River* upplever Lo hur hon möts av avsmak och förakt då hennes kropps gränser sväller och suddas ut.¹⁰⁸ Hennes dräkt består av flera avlagda, nummer för små, plagg och rösten spricker då hon talar inför andra.¹⁰⁹ Det är som om Lo spräcker de sömmar som försöker hålla hennes kropp samman, "[m]ina kappor spricker sönder när jag försöker knäppa dem".¹¹⁰ Just den överviktiga kroppen väcker i vår samtida västerländska kultur särskilda associationer som är länkade till karaktärslöshet och Bernhardsson skriver hur den feta, utbuktande kvinnliga kroppen blir en bild för en kvinna som är för mycket.¹¹¹ Bilden av spruckna sömmar återfinns även i romanen i samband med Los ögonsjukdom och tillfälliga stunder av blindhet, ljuset försvinner som "revorna av ljus som långsamt slöts som om någon stod intill mig med nål och tråd och sydde igen dem".¹¹² De glipor av ljus som sys igen kan också läsas som ett ljus vars källa är hennes sprickande kropp. Ljuset vill strömma ut ur henne men täpps igen med nål och tråd.

Även Valerie i *Drömfakulteten* möts av förakt i takt med hennes kroppsliga nedbrytning, hon ser ut som en "kossa", är "skitäcklig" och utskrattad av alla.¹¹³ Precis som Los förlorade skönhet är kontrasten stor mellan Amerikas vackraste nioåring och den kvinna som dör en narkomans död på Bristol Hotel i San Francisco.¹¹⁴ Valerie är en karaktär som ständigt tycks vara på väg, hon skyndar genom världen och inom henne spränger en impulsivitet, hennes kropp är ett "flyktplan".¹¹⁵

---

¹⁰⁵ Zettermark, Sophie, *Intrikata vävar- heteronormativitet, begär och moderskap i Sara Stridsbergs Happy Sally, Drömfakulteten och Darling River*. s. 17, 28.

¹⁰⁶ Bernhardsson. *Litterära besvär. Skildringar av sjukdom i samtida svensk prosa*. s. 169–170.

¹⁰⁷ *Ibid.* s. 156.

¹⁰⁸ Stridsberg. *Darling River*. s. 273.

¹⁰⁹ *Ibid.* s. 325, 272.

¹¹⁰ *Ibid.* s. 258.

¹¹¹ Bernhardsson. *Litterära besvär. Skildringar av sjukdom i samtida svensk prosa*. s. 168.

¹¹² Stridsberg. *Darling River*. s. 93.

¹¹³ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 310, 314.

¹¹⁴ *Ibid.* s. 95.

¹¹⁵ *Ibid.* s. 159.

Karaktärerna Valerie och Lo läcker. Valerie spricker; hostar blod, hennes hjärna förblöder och hon säger i ett samtal med den fiktiva berättaren att "[j]ag befann mig på gränsen mellan människa och kaos".¹¹⁶ Både Valerie och Lo kan sägas vara på väg ut ur sina kroppar, vätskorna, hullet, rösterna och begären drar subjekten mot och förbi kroppens gränser. Detta går att se som metaforer för det Braidotti menar är viktigt för det feministiska nomadiska subjektet; att genom erfarenhet och handling utvecklas.¹¹⁷ Karaktärernas försök till utveckling genom gränsöverskridning illustreras på ett organistiskt och elastiskt vis med kroppen, där deras subjekt är i rörelse mot något nytt, något mer än det de i stunden är. Lykke skildrar denna "becoming-process" som just en rörelse mot en vision, eller så kallad figuration som presenterades i inledningen till detta kapitel.¹¹⁸

En annan sida av läckaget som går att koppla till den öppna kroppen är av hydrofeministisk art. Människans kropp är till stor del uppbyggd av vatten och kan således ses som en kropp av flytande materia. Precis som det nomadiska subjektet tänjer normerande föreställningar, blir den vattniga kroppen en gränsutmanare som hela tiden bryter med hudens barriär och som Neimanis poängterar "some of these membranes, like our human skin, give the illusion of impereability. Still, we perspire, urinate, ingest, ejaculate, menstruate, lactate, breath, cry. We take in the world, selectively, and send it flooding back out again".¹¹⁹ I *Darling River* berättar Lo att hennes kropp ständigt läcker utan uppenbar anledning, den varar och är likt kroppen hos en "nyförlöst", sårig och öppen.¹²⁰ Det är som om hennes kropps materia är flytande och längtar att beblanda sig med det yttre. Den är utom kontroll. Den läckande kroppen kan på detta vis läsas som en flytande, elastisk dialog och rörelse med omgivningen där karaktärens kropp flyr gränser och den slutna uppfattningen av att kropp är en avskuren del från resterande värld ifrågasätts.

Jag äcklades av kropparna i huset, vätskorna och smutsen, som att det bara växte otyglat där. Marguerites mor tänkte jag mig som en uppsvälld bidrottning.¹²¹

Citatet ovan är taget ur romanen *Happy Sally* och föreställer ett utdrag ur Sally Bauers dagbok. Hon är simmerska och besatt av sin kropps styrka och uthållighet. Även här problematiseras kopplingen mellan gränsöverskridning och läckage i relation till den feminiserade kroppen. I historien om Sally uttrycks hennes rädsla inför det omåttliga tydligt i dagboksanteckningarna. Då hon följer med till

---

¹¹⁶ Ibid. s. 241.

¹¹⁷ Braidotti. *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 157–158.

¹¹⁸ Lykke. *Genusforskning- en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. s. 48.

¹¹⁹ Neimanis. "Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water". s. 91.

¹²⁰ Stridsberg. *Darling River*. s. 254.

¹²¹ Sara Stridsberg. *Happy Sally*. Stockholm, 2008, s. 51.

en väninnas familjehem möts hon av ett mycket livligt boende utanför staden fyllt av barn, støj och smuts. I mötet med den gravida modern blir det tydligt att Sally är rädd för det som sväller och buktar ut och vad det innebär att vara gravid. Hon är rädd för betungande ansvar, men också gränslösheten och kroppens skörhet som förtydligas under graviditet. Här är den öppna kroppen något som måste undvikas, den feminiserade kroppens läckage i form av bröstmjolk, menstruation och förlossning, mjukhet och fruktsamhet är inget eftersträvansvärt i Sallys värld utan likställs med svaghet. Bernhardsson framställer denna strävan som en inre kamp där regler och gränsdragningar blir ett medel.¹²² Sally värnar om sina gränser och ger ofta uttryck för ganska stränga värderingar. Exempelvis avskyr hon tanken på att stå i skuld till någon och hon skriver i dagboken att hon ”alltid hatat det svaga i mig, i människor, som den blixtrande huvudvärken som jag aldrig lyckas bli av med”.¹²³ För Sally förknippas mjukheten och det svällande mycket med graviditet och moderskap. Men rädslan går också att tolka som en rädsla inför det kroppsliga snarare än enbart den gravida kroppen. Detta obehag är ett resultat av det kontrollbehov som präglar karaktärens förhållande till den egna kroppen som hon helst vill se som ”ett redskap, en motor”.¹²⁴ Denna definition av kroppen som en maskin återkallar gränsöverskridningen mellan kropp och teknik som exemplifierade figuration i det teoretiska avsnittet. När så denna maskins gränser brister och svämmas över av bröstmjolk och underhudsfett upplever Sally att det inte längre är hon som har kontroll, utan kroppen.¹²⁵ Det är också i graden av kontroll upplevelsen av läckaget bestäms som obehagligt eller ej. Lite längre fram i berättelsen går Sally igenom en abort, en handling hon själv aktivt valt och önskat:

När jag kom ut sedan var jag svag och berusad av medlen han gett mig, berusad av glädje, svag av blodförlusten. Björkbladen, tågstationen, jag satt på min väska hela vägen hem och svettades och blödde. Carla mötte mig på stationen, i armkrok gick vi hem till henne. Jag hade tänkt att jag skulle meddela den pipskägge, men jag ångrade mig när han ringde senare på kvällen. Det här var helt och hållet min ensak.¹²⁶

---

¹²² Bernhardsson. *Litterära besvär. Skildringar av sjukdom i samtida svensk prosa*. s. 190.

¹²³ Stridsberg. *Happy Sally*. s. 136, 144.

¹²⁴ *Ibid.* s. 98.

¹²⁵ Stridsberg. *Happy Sally*. s. 98. Det är en intressant åtskillnad mellan kropp och intellekt som här görs, en åtskillnad som känns igen från *Drömfakulteten* och Valeries val att skilja på kropp och själ, ”fitta” och jaget. Se *Drömfakulteten*. s. 168, 185.

¹²⁶ *Ibid.* s. 101.

Här blir upplevelsen av kroppsvätskor betydligt mer positiva, de förknippas med ett återtagande av kontroll och en paradoxal koppling mellan död och vår kan skönjas i citatet där bilden av björklöv får samsas med bilden av blodförlust. Här innebär det gränsöverskridande läckaget ett slags renande som verkar livsbejakande för Sally. I denna episod kan gränsöverskridandet ses på tre plan varav de två första förenar den inre med den yttre världen: mirakelmannens penetrerande fingrar som bryter upp Sallys kroppsliga gräns vid aborten och där det yttre invaderar det inre, för att sedan resultera i de vätskor som tränger ut ur Sallys kropp och på så vis låter det inre invadera det yttre. Det tredje gränsöverskridande elementet går att urskilja i Sallys normbrytande reaktion på mirakelmannens försök att skuldbelägga henne efter det att aborten blivit utförd. Hon berättar i sin dagbok hur hon inte blev illa berörd av att få reda på barnets kön utan poängterar att barnet aldrig varit något annat än en oönskad främling.¹²⁷ Denna reaktion skulle utan närmare eftertanke kunna beskyllas för att vara emotionellt kylig och i en heteronormativ kontext gränsa till maskulin, då feminitet och moderlighet starkt kopplas samman. Men Sally är inte emotionellt kylig, hennes fokus ligger på något helt annat och för henne är det simningen och livet framför henne som motiverar och betyder något, inte den ofullgångna graviditeten. Här blir Braidottis argumentation för vikten av att se skillnaderna mellan kvinnor och skillnaderna inom en och samma kvinna aktuell. Sally är sin egen människa, inget universiellt gångbart exempel på ett kvinnligt subjekt. Inuti henne spirar kontrasterande känslor och tankar, paradoxer som vår och död kan samsas inom henne då hon skär mot den patriarkala och normerande bilden av vad en kvinna är.¹²⁸ Genom vätskorna glider Sally över sin kropps gränser ur både ett fysiskt och kulturellt perspektiv.

För att slutligen återkoppla till det sjukliga läckaget är det intressant att uppmärksamma relationen mellan form och innehåll. Simonhjell lyfter fram *Drömfakulteten* och dess text som en näst intill fysisk upplevelse, där närvaro och ett ”kroppslig driv” finns.¹²⁹ I romanen är det fragmentariska bildspråket ofta återkommande i samband med den sjuka och döende Valeries minnen och upplevelser och jag tolkar det som att det delvis är i detta Simonhjell uppfattar det så kallade kroppsliga drivet.

Och solen bränner så hårt genom trädkronorna och hennes ögon är svarta sjöar som du vill drunkna i och hon stryker med handen över ditt klänningstyg, stjärnor och leenden och snö, och hon viftar spyflugorna ur ditt ansikte.

---

¹²⁷ Ibid. s. 102.

¹²⁸ Braidotti. *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 155.

¹²⁹ Simonhjell. ”En flod av ensamhet att drukna i”. s. 59.

Dorothy

Dorothy?

Är du där Dorothy?

DOROTHY (*borta vid hotellfönstret*): Jag gör vad du vill, min solros.

VALERIE: Bara du inte tar de där fula pärlorna.¹³⁰

Avsnittet ”BRISTOL HOTEL, 7 APRIL 1988, NÅGRA VECKOR FÖRE SLUTET” börjar med den allvetande berättarens redogörelse för hur Valerie ligger i sin smutsiga säng, febrig och förvirrad. Stycket går över i kursiverade ord som hänger likt rop i luften på sidan för att strax åter igen bli den allvetande berättarrösten som tycks återge Valeries inre bilder av barndom. Minnesfragment fyllda av detaljer avlöser varandra från en picknick, en skog och en sjö för att ännu en gång avbrytas med kursiverade rop som syns i citatet ovan. Denna gången träder Valeries minnen in i hennes rum, det inre korsar gränsen för det yttre och modern Dorothy svarar, kallar henne sin solros, från fönstret och en dialog dem emellan tar över texten.

W. Frank skriver om de sjukdomsberättelser som stiger ur sjukdomens *nu* som ett kaotiskt berättande utan tydlig narrativ ordning.¹³¹ Citatet ovan är ett exempel på ett sådant fragmentariskt återskapande av erfarenhet och upplevelse av verkligheten. Att karaktären Valerie ger uttryck för oordnade minnesbilder och bristande verklighetsförankring återspeglas även i hur sidans utrymme tas i anspråk och textens kursivering. I första stycket där textmassan återger minnesbilder används skiljetecken sparsamt medan ordet *och* används desto flitigare vilket ger ett intryck av skyndsamhet och något som påminner om stream of consciousness. Frank påpekar att ett utav kaosberättelsens kännetecken är just känslan av att livet tickar iväg, en känsla som ofta uppstår genom bruket av ord som *och* eller *sedan*.¹³² Dessa minnesbilder övergår således i kursiverad text som ligger uppstyckad mellan generösa mängder blankrader. Den kursiverade stilen ger ett intryck av vädjan och lätthet i

---

¹³⁰ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 22–23.

¹³¹ Frank. *The Wounded Storyteller: Body, Illness and Ethics*. s. 99.

¹³² *Ibid.* s. 99.

sitt finstilla formspråk och frågande tilltal, medan blankraderna bidrar till en luftighet, ett (tom)rum för dessa vädjanden att färdas i. På så vis blir texten en aktiv del av tematiken, den låter sig formas av Valeries sjukdom men formar också i sin tur läsarens förståelse av detta sjukdomstillstånd. Ett annat exempel på detta samspel mellan text och tematik i *Drömfakulteten* återfinns i slutet av romanen, Valerie ligger på sin dödsbädd och berättaren återger hur illa det är ställt med hennes kropp, hur nära döden hon nu befinner sig.¹³³ Åter igen används kursivering för något som upplevs som ett rop på Dorothy och en dialog dem emellan tar form för att till slut övergå i två sidor fyllda av oregelbunden och fragmentarisk text helt i kursiv stil. Den totala avsaknaden av skiljetecken ger texten den skyndsamma karaktär som tidigare nämnts och orden blir likt svepande bildfragment av ett subjekts erfarenheter och minnen.¹³⁴ Associationer till uttrycket att livet passerar revy i samband med dödsbädden ligger här nära. Texten blir en föränderlig massa med fysiska egenskaper då den tar sidans utrymme i anspråk, drar sig samman, breder ut sig, flyger och söker sig framåt. Texten är levande och befinner sig i en rörelse som likt Braidottis nomadiska subjekt inte färdas linjärt men utmanar temporala och spatiala gränser.¹³⁵

I *Darling River*, *Drömfakulteten* och *Happy Sally* innebär det gränslösa genom kroppsligt läckage inte enbart något negativt och utplånande utan även ett slags frihet. Liksom sexualiteten är fylld av paradoxer finns det i det otyglade befriande element trots förfallet och skildringarna av flödande kroppsvätskor och ärr efter operationer. Varken *Darling Rivers* Lo eller *Drömfakultetens* Valerie är skygga för det okontrollerade eller avvikande och hos Sally i *Happy Sally* visar sig rädslan inför kroppens gränsöverskridning inte vara allenarådande. Idén om den öppna kroppen som tidigare diskuterats kan i detta sammanhang ses som något som hjälper karaktärernas subjektiviteter att växa och på så vis överskrida föreställningen om det öppna som något ofullkomligt. Kroppens gränsöverskridning sker som en utvidgning av materian där subjektets köttsliga kropp bebländar sig med världen, förändras och växer, något som kommer undersökas i nästa avsnitt i relation till havet och floden.

Det upplösande vattnet

Medan sexualitetens och sjukdomens gränsöverskridning först och främst sker genom att kroppen på vissa ställen öppnas upp och blottlägger hål gapandes och läckandes mot omgivningen, återfinns

---

¹³³ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 349.

¹³⁴ *Ibid.* s. 352–353.

¹³⁵ Braidotti. *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 157.

en mer sammansmältande transformation mellan kropp och vatten i romanerna. Hur yttrar sig detta och hur kan det tolkas i relation till de litterära gestalterna?

Genom *Happy Sally*, *Drömfakulteten* och *Darling River* strömmar en vattensymbolik som analysen har snuddat vid genom att belysa kroppens vätskande karaktär. Det är nu dags att följa karaktärernas resa till platser relaterade till vatten: stranden, floden, och havet. Det nomadiska subjektet är en feministisk figuration i aktiv rörelse vars inre inte går att fixera vid ett dualistiskt eller homogent tillstånd. Men även om figurationen ingår i en ständig process behöver hon platser för vila, något som tidigare diskuterats i relation till begreppet figurationsplats.¹³⁶ I Stridsbergs tre romaner återvänder karaktärerna om och om igen till vattendrag och stränder, det är som om det i havets salt och flodens sötma finns en kraft att hämta och vattnet som figurationsplats kommer här att undersökas.

På nätterna blänker vattnet av mareld. Under kojen har jag gömt en sjöstjärna. Först har jag den i en av saltvattenshinkarna, men den klarar sig inte där. Viktor säger att det är för ljuset, att den är van vid att leva på botten där det är mörkt och han säger att jag ska täcka över hinken för att rädda den. Jag gör det, men efter några dagar börjar den se konstig ut, den svartnar i kanterna. Då bestämmer jag att den är död och torkar den under min koj så att inte H får tag i den.¹³⁷

Det är Ellens barn, berättaren, som i detta citat minns tillbaka till sin barndom och den sista seglatsen med sin vattenälskande mor. Likt sjöstjärnan vantrivs Ellen mer och mer ju längre resan fortskrider och det är som om hon berövats sitt rätta element då hon befinner sig ovan vattenytan. Hennes närhet till vattnet tydliggörs av berättarens ord "[v]attenansiktet vattenmamman vattenhandlederna du ska skära sönder snart".¹³⁸ I berättarens ögon finns ett släktskap mellan Ellen och vattnet, hon dras till sjön och havet så starkt, hon luktar sjö och "hostar saltvatten".¹³⁹ Den mänskliga kroppens materia består av ca sextio till sjuttio procent vatten och Neimanis funderar över vilka av vattnets karaktärsdrag vi bör och kan återfinna i subjektet.¹⁴⁰

The desire of water to morph, shape-shift, and facilitate the new persistently overflows any attempt at capture. Is not "woman" similarly uncontainable? After all, "woman's"

---

¹³⁶ Ibid. s. 65.

¹³⁷ Stridsberg. *Happy Sally*. s. 112.

¹³⁸ Ibid. s. 43.

¹³⁹ Ibid. s. 41, 70.

¹⁴⁰ Neimanis. "Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water". s. 86.

beings/becomings in these texts are not determined in advance - even as she may be, like water, temporarily dammed by dominant representations and discourse. As watery, woman is hardly (statically, unchangeably) "essentialist." She too becomes the very matter of transmutation.¹⁴¹

Ellen förkroppsligar denna idé om vattnets föränderliga och otyglade form. Då hon befinner sig i vattendrag är det som om hennes kropp vill smälta samman med vattnets och det är här nomadens gränsöverskridande karaktär blir synlig. Hennes ögon blir "genomskinliga som havet" och rösten likaså.¹⁴² Även berättarens kropp tycks anta vattnets karaktär, kroppsdelar blir "suddiga i det mörka vattnet" och ansiktet "är alldeles blankt i vattenytan. Här har jag också ett vattenansikte, genomskinligt som deras. Och det syns inte att jag har några fräknar i vattenspegeln".¹⁴³ Deras kroppar löses upp i vattnet, de blir genomskinliga, glidande och omslutna.¹⁴⁴

Havet är också den plats där Ellen försvinner, en morgon hänger hennes röda badrock "ensam vid relingen. Dimma. Svarta hål. Avgrund".¹⁴⁵ Det är som om transformationen är total, hennes kropp har antagit vattnets form. Att det är på det öppna havet som Ellen kan ses genomgå denna förvandling är en viktig punkt i dialog med både Neimanis text och Braidottis nomadiska teori. I Ellens relation till vattnet kan kanalen och sjön läsas som metaforer för normativa gränsdragningar som hindrar subjektet att fullt ut förvandlas. I dessa vattendrag med tydliga avgränsningar påbörjas hennes sammansmältning med vattnets kropp men det är först på det öppna havet utan synbara gränser hon så totalt kan byta form och anta den fria figuration vattnet och nomaden står för.¹⁴⁶

Det finns i gestaltandet av havet en tvetydighet som känns igen från beskrivningarna av de heterosexuella erfarenheterna, där hotfullhet och lust sammanflätas. Neimanis uppmanar till att se på vatten som en levande substans som kommer i otaliga former och både ger och tar liv.¹⁴⁷ Havet är lockande och befriande samtidigt som det bär på konnotationer av oresonlighet och död, en motsägelse som också är tydligt i *Drömfakulteten*. Valerie och hennes mor Dorothy flyr från den våldsamme älskaren Moran, de tar sin tillflykt till Florida och havet. Landskapet de lämnar bakom sig är öknen, det torra och heta stillaståendet. På en fråga vart hon kommer ifrån svara Valerie

---

¹⁴¹ Ibid. s. 89.

¹⁴² Stridsberg. *Happy Sally*. s. 22, 67.

¹⁴³ Ibid. s. 18, 41.

¹⁴⁴ Ibid. s. 29, 176.

¹⁴⁵ Ibid. s. 124.

¹⁴⁶ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 2.

¹⁴⁷ Neimanis. "Feminist subjectivity, watered". s. 29.

”Öknen”. Denna plats har en stor betydelse för Valerie och resan från öknen till havet kan läsas som en del av hennes utveckling.¹⁴⁸

Vid havet är ljuset välgörande och mor och dotter bygger ett bo på stranden, dagarna fyller de till en början med bad, veckotidningar, sol och cigaretter. ”Blåmärkena bleknar på Dorothy's armar och hon är långt ute i vågorna, hon dyker och hon drömmer om att förändras av havet. När hon återvänder upp på land är hon fräknig och lycklig”.¹⁴⁹ Havet är löftesrikt och väcker en lust hos Dorothy som påminner om Ellens relation till vattnet i *Happy Sally*, där frihet och förvandling virvlar i vattnets partiklar. I Dorothy har en aning om nomadens gränsprövande feministiska subjekt väckts, stranden, solen och havet pockar inom henne, hon vill bli fri från älskaren Moran, välja sin dotter framför mannen och läsa böcker som hon tidigare aldrig gjort.¹⁵⁰ Havet kan i det här fallet sägas frammana den visionära aspekten av den nomadiska figurationen, bilden av ett föränderligt, dynamiskt och självständigt subjekt som Dorothy vill utvecklas till.¹⁵¹

Håret blåser hela tiden fram i hennes ögon. Sedan är hon borta vid baren igen. Det slutar inte blåsa och på nyheterna rapporterar de om tyfoner och orkaner och hajattacker. Dorothy sitter klistrad framför tv-apparaterna i strandbarerna om nätterna. Vinden blåser sönder hennes frisyren och goda föresatser, sanden och saltet och solen både lindrar och uppviglar, och till slut kommer havet att ha förstört all make-up.¹⁵²

Strandmiljön blåser upp en storm inuti Dorothy, en rastlöshet, och en oförmåga till självinsikt finner sig. Något naket skymtar fram bakom håret då make-upen sköljs bort av havet, något nytt men ändå ursprungligt. Men i Dorothy's fall stannar visionen om utveckling vid stranden, då hon återvänder till Moran efter att svikit sitt löfte till sitt barn, glöms ”strandboken” kvar och ”[v]inden vänder bladen i den några gånger, stjärnorna läser i den en natt innan den försvinner i havet”.¹⁵³

Att tiden vid havet är en lycklig tid för Valerie argumenterar Simonhjell för genom att belysa hur surfandet är en metafor för kontroll och att hålla sig flytande och låta naturens rörelse bli ett med kroppen.¹⁵⁴ Men havets vågor kan också vara farliga, karaktären Silkespojken drunknar och är den som ”går under” efter att Valerie börjat på universitetet och lämnat honom ensam kvar.¹⁵⁵ Även

¹⁴⁸ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 162, 258.

¹⁴⁹ Ibid. s. 76.

¹⁵⁰ Ibid. s. 80 – 83.

¹⁵¹ Lykke. *Genusforskning- en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. s. 49.

¹⁵² Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 83.

¹⁵³ Ibid. s. 89.

¹⁵⁴ Simonhjell. ””En flod av ensamhet att drukna i””. s. 65.

¹⁵⁵ Ibid. s. 66.

de sexköpande män som cirkulerar kring stranden och som kallas hajar är en del av havets hotfulla sida.

En diffus känsla av osäkerhet lägger sig över deras tillvaro på stranden tidigt i texten, Dorothy trånar efter män, försvinner till barer och ”har blod i håret igen”.¹⁵⁶ Stranden som boplats får en bismak av utsatthet, där finns en brist på trygghet och komponenterna hav, strand och himmel blir hotfullt påträngande, Hillerbrand Rune poängterar hur drunknade prostituerade kvinnor flyter iland på stränder i romanen.¹⁵⁷ Den nära kopplingen mellan hav, död och kropp förekommer på flera ställen i *Drömfakulteten* och det är främst den feminint kodade kroppen som tycks stå särskilt nära det våta, djupa.¹⁵⁸ Kanske är det här det ursprungliga och nakna som skymtas hos Dorothy går att finna, ett antropologiskt minne av människans marina ursprung väller fram.¹⁵⁹ Valeries vän och älskling Cosmogirl blir i romanen ett exempel på denna koppling och hennes röst liknas vid ”smutsigt vatten” och då hon ringer Valerie är hennes andetag ”snabba drunknande [...] som om hennes ord har legat mycket länge under vatten”.¹⁶⁰ Det är som om hon redan är på väg till andra sidan, döden ligger henne mycket nära och vid ett tillfälle i samband med Comogirls mors avrättning är hennes hud ”död och vit och fuktig och främmande”.¹⁶¹ Ett knappt halvår senare begår Cosmogirl självmord och havet ges genom skildringarna av hennes öde den komplexa och mångfasetterade betydelse Neimanis vill belysa.

I *Darling River* figurerar havet likt en hägring romanen igenom, det är åtråvärt och oändligt, en sevärhet som karaktärerna vill återvända till. I berättelsen om Lo, vars sprängande och läckande kropp tidigare problematiserats, blir floden ett slags substitut för havet. Till skillnad från hennes far som avskyr stranden och dess dofter upplever Lo ett slags trygghet vid havet. Till och med ett minne från en olycka där hon är nära att drunkna beskrivs med förundran, hon minns sin kropp som ”tyngdlös och min hud skimrade som pärlmor”.¹⁶² Bilden väcker associationer med en fisk, en pärla eller en sjöjungfru, en havskropp som är anpassad efter vattnets element. Lo fantiserar om att hennes mor försvunnit i havet och det finns en längtan efter modern som också blir en längtan efter havet. Just längtan och begär blir i subjektets tillblivelseprocess en viktig och drivande del men i

---

¹⁵⁶ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 76, 77, 81.

¹⁵⁷ Rune Hillebrand. *Skitiga tankar, skitig klänning. Sexualitet, respektabilitet och makt i Drömfakulteten*. s. 25.

¹⁵⁸ Även barnets kropp tycks ha denna närhet till vattnet, tänker särskilt på Silkespojken i *Drömfakulteten* och H i *Happy Sally*.

¹⁵⁹ Neimanis. ”Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water”. s. 87 Här vill jag förtydliga att detta ursprung inte är könsbestämt.

¹⁶⁰ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 238, 236.

¹⁶¹ Ibid. s. 229.

¹⁶² Stridsberg. *Darling River*. s. 14.

Darling River kommer kvinnan ”aldrig fram till havet”.¹⁶³ Los fantasier om sin mor och havet kan anas också i berättelsen om den kringresande modern i ”Moderkartan”. En ensam kvinna befinner sig på en resa över nationsgränser och tycks ofta söka sig till vattendrag. Hon beskrivs som en mor som lämnat man och barn, och ”[n]är hon är ledig simmar hon långt ut i havet”.¹⁶⁴ I ”Moderkartan” gestaltas en resa som först och främst överskrider gränser kopplade till världen runt kroppen, till marken, luften och vattnet. Den kvinnliga karaktären för sin kropp upp i luften, ner i vattnet, genom öknar och över landgränser.

I stället för ett liv vid havet (Lo får nöja sig med enstaka besök) formas ett liv intill floden där hon och hennes far fördriver mer och mer tid, där hon berusar sig med alkohol och insuper den gyttjiga flodens söta lukt. Lo berättar att hon förlorat sin flyktinstinkt och självständighet, istället för att berövas livet togs ”driften att ge mig av och skapa mig ett eget liv” ifrån henne och hon ”glömmer att leva”.¹⁶⁵ Det är som om flodens berusande dofter och mötena med männen som bekräftar och rör henne också håller henne kvar, på stapplande ben och med grumlig blick kan hon aldrig nå fram till havet och friheten. I stället blir hon kvar vid vattnet, där hennes kropp successivt smälter samman med omgivningen, antar former som dofter som hör naturen till. Hon låter männen gömma hennes ansikte i gyttjan, hennes underkläder luktar av leran, hon speglar sig i vattenytan och likt ett rådjur, kanske skadat, såg männen henne ”vackla fram mellan björkstammarna på väg ut genom skogen i gryningen”.¹⁶⁶

Lo tycks genomgå en förvandling vid det smutsiga svarta vattnet och här syns hur hon långsamt löses upp för att kunna ge och ta emot naturen. Lo får aldrig chansen att som Ellen i *Happy Sally* helt och hållet förenas med det gränslösa havet, istället stannar hon kvar i flodens kontrollerade vatten. Inte heller Valerie eller Dorothy i *Drömfakulteten* finner friheten i havet, Dorothy återvänder till den heta öknen och Valerie fortsätter sin resa. I stället förstärks vattnets destruktiva drag i romanen och gränlandet mellan död och liv, underjorden och verkligheten tycks bestå av vågskvalp och sjögräs.

---

¹⁶³ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 71.
Stridsberg. *Darling River*. s. 62.

¹⁶⁴ Stridsberg. *Darling River*. s. 30, 157.

¹⁶⁵ *Ibid.* s. 20.

¹⁶⁶ *Ibid.* s. 263. Romanen igenom återkommer motivet med skadade djur, skjutna eller överkörda. För exempel se s. 18, 71.

Den subversiva djuriskheten

De tidigare analyserna har visat hur karaktärernas subjekt kan sägas fly ut ur den mänskliga kroppen för att blanda sig med andra kroppar, mänskliga likväl som icke-mänskliga. Gränsen mellan människa och djur tunnas i detta avsnitt ut genom att undersöka gränsöverskridningen mellan det djuriska och det mänskliga. Vad betyder detta för förståelsen av karaktärernas subjekt och finns det en subversiv potential i djurblivandet där en rådande maktordning utmanas och krossas?

Djurblivande är ett transformationsmotiv som går långt tillbaka i litteraturhistorien och Ann-Sofie Lönngren pekar på bland annat exemplet ur *Odysseén* där Odysseus och hans kamrater blir förvandlade till grisar av den sköna Kirke.¹⁶⁷ Vidare har djurblivandet som motiv tenderat att bli förenklat om undersökningsmaterialet enbart består av sådana texter där transformationen har en övernaturlig förklaring och det förlorar så sin subversiva potential i det att det allt för enkelt går att förklara.¹⁶⁸ Stridsbergs texter bjuder på subtila transformationer av subjekten som varken går att skyndsamt förklara eller befästa och är därför intressanta att studera i relation till de övriga gränsupplösande motiven som presenterats i analysen.

Några av subjektens närmanden till det icke-mänskliga har redan nämnts i samband med vattenmotivet i *Darling River* och Lo vars hud glimmade som pärlemo under vattnet likt fiskfjäll och hennes rådjursstapplande steg mellan björkarna. Men även andra djur glider in och ut i uppfattningen av hennes rörliga subjekt och i det närmaste ska schimpansens och fjärilens skepnader analyseras.

Allt eftersom tiden går förvandlas dunet under Los armar och över hennes underliv till kraftig stubbväxt som sprider sig längs med låren och upp över magen.¹⁶⁹ Då hon vaknar är det likt ett djur som föds ur ett mörker och björkarnas knoppar kallar henne utifrån det öppna fönstret.¹⁷⁰ I ytterligare ett exempel hämtat ur ett drömskt stycke talar Lo om sin kalla päls och hur hon ger sig av mot ”stadens burar”.¹⁷¹ Det vilda djurets betydelse i relation till kvinnliga litterära gestalter som något otämjbart och skevt diskuteras i Österholms avhandling.¹⁷² Det är ett intressant spår då liknelsen mellan kvinna och djur bland annat bär på en historia av fallocentriskt binärt tänkande, där kvinnan som essens hört naturen till medan mannen stigit ur den civiliserade kulturen. Men precis

---

¹⁶⁷ Ann-Sofie Lönngren. ”Förvandlingar. Politiska implikationer av litterära transformationer människa-djur”, *Tidskrift för litteraturvetenskap* Vol. 38, 2008:3–4, s. 87–96. s. 88.

¹⁶⁸ *Ibid.* s. 88.

¹⁶⁹ Stridsberg. *Darling River*. s. 270.

¹⁷⁰ *Ibid.* s. 251.

¹⁷¹ *Ibid.* s. 183.

¹⁷² Österholm. *Ett flicklaboratorium i valda bitar. Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. s. 213.

som Österholm visar går det att vända denna liknelse till något subversivt, där djurblivandet också kan ses som ett sätt att, för att skriva med hennes språk, ”skeva” mot normerande ramverk.¹⁷³ Att tänja de mänskliga gränserna och släppa in element hämtade ur det icke-mänskliga blir så ett sätt att röra sig mot en friare upplevelse av subjektivitet. I en förkroppsligad sammansmältning av djur och människa kan ett bredare spektrum av känslor, fysiska som psykiska, tankar och upplevelser lagras.

Gränsöverskridandet mellan Lo och schimpansen måste läsas även i berättelsen om schimpansen, ”Jardin des Plantes”, där diskursen blir i det närmaste omvänd och det djuriska ges mänskliga drag, ett människoblivande.¹⁷⁴ Medan Los kropp börjar täckas med päls tränger en människa fram ur schimpansen.¹⁷⁵ Det mänskliga hos schimpansen gestaltas först och främst genom hennes kön som liknas vid en människoflickas, och en korsning sker då Lo kallas ”honbarn” i motsats till schimpansen som benämns som ”människoapa”, ”kvinnobarn” och ”hårig jungfru”.¹⁷⁶ Forskaren, i vars ägor schimpansen befinner sig, när motbjudande fantasier om schimpansen som sitt barn. En blind människoungue som han vill klä i flickkläder och vars kön han undersöker med ett kyligt sexualiserat intresse och plastförsedda händer.¹⁷⁷ Lönnngren argumenterar för hur en förlorad könsidentitet kan ses som ett resultat av djurblivande.¹⁷⁸ I *Darling River* tycks snarare denna könstillhörigheten förstärkas i vissa fall då både schimpansens och Los kroppar så detaljerat beskrivs i könande termer. Deras ”honskap” poängterar ångestfullt både feminitet och djuriskhet som väcker en förbjuden lust hos den heterosexuella mannen. Med kopplingen barn – sexualitet exploderar obehaget i romanen ytterligare. I artikeln ”Förvandlingar. Politiska implikationer av litterära transformationer människa-djur” (2008) framhåller Lönnngren synen på vetenskapsmannens objektiva blick som marginaliserande och i kontrast till sitt försöksobjekt, djuret.¹⁷⁹ Att schimpansens heterosexuelle, manlige ägare har forskning till yrke förstärker den hierarkiska positioneringen då det är hans blick som tolkar, och i den mänskliga diskursen kan sägas forma, schimpansens existens. Men kopplingen mellan djuriskhet och feminitet kan också ses illustrera ett hoppfullt avvikande som trotsar normerande kroppsliga distinktioner och erbjuder alternativa lagar

---

¹⁷³ Ibid. s. 208.

¹⁷⁴ Lönnngren. ”Mellan metafor och litterär materialisering. Heteronormer och djurblivande i Monika Fagerholms novel ’Patricia Kanin’”. s. 56.

¹⁷⁵ Stridsberg. *Darling River*. s. 237.

¹⁷⁶ Ibid. s. 140, 236, 313.

¹⁷⁷ Ibid. s. 237.

¹⁷⁸ Lönnngren. ”Förvandlingar. Politiska implikationer av litterära transformationer människa-djur”. s. 90.

¹⁷⁹ Lönnngren. ”Mellan metafor och litterär materialisering. Heteronormer och djurblivande i Monika Fagerholms novel ’Patricia Kanin’”. s. 78.

att förhålla sig till och där den mänskliga ordning vetenskapsmannen representerar inte är den enda.¹⁸⁰

I ett stycke utmanar schimpansen sin omvärld på ett mycket kraftfullt vis, genom att riva sönder de världskartor hennes ägare tapetserat hennes bur med vägrar hon i stunden att godta den världsbild som han står för.¹⁸¹ Den vite europeiska mannens fallocentriska lag där den Andre har degraderas genom århundraden ifrågasätts. Kartmotivet återkommer i texten där den hänsynslösa uppdelningen av nationsgränser beskrivs, ritandet och uppstyckningen av hennes hemlands kartor under kolonialismen.¹⁸² Det är denna karta hon förnekar som legitim i en anda som närmar sig det nomadiska subjektet och dess trotsiga förhållande till gränser.¹⁸³

I anknytning till djurblivandet och berättelsen om schimpanshonan förstärks upplevelsen av att romanens tematik påverkar berättarformen, en tendens som tidigare diskuterats i avsnittet ”Sjukdomens läckage”. Strukturandet och upplägget av de olika sammanflätade berättelserna är fragmentariskt och det blir svårare och svårare att hålla de olika gestalterna isär, mänskliga som icke-mänskliga. I den sista delen av berättelsen om forskarstudenten och schimpanshonan drömmer han om att resa iväg med sitt forskningsobjekt.

Han skulle vilja ge henne ett annat rike än detta rike av träck. De skulle kunna resa ut i världen tillsammans. När han blundar kan han se henne sitta intill honom i framsätet bakom mörka solglasögon där han kör längs en tom landsväg under en vit sol. Han kan redan se oceanen glimra i horisonten och hennes trötta tacksamma gestalt som lutar sig mot fönstret blind för backspegelns ljus.¹⁸⁴

I scenen sitter inte endast schimpanshonan i bilen, bakom solglasögonen skrivs också Lo och Dolores in i texten. Successivt romanen igenom har intratexter (berättelserna emellan) givits läsaren och karaktärerna vävs samman genom dessa. Bilden av en ung flicka i solglasögon i passagerarsätet på en mans bild finns att hämta i både berättelsen om Lo och den om Dolores som båda skildrar många mil längs med vägar under otaliga bilresor. Resemotivet och karaktärernas sammansmältning kan läsas i ljuset av Braidottis nomadiska subjekt och hur hon beskrivet det som ”a subject that is split time and time again over multiple axes of differentiation”.¹⁸⁵ Tillsammans

---

¹⁸⁰ Ibid. s. 67.

¹⁸¹ Stridsberg. *Darling River*. s. 132.

¹⁸² Ibid. s. 236.

¹⁸³ Braidotti. *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 52–54.

¹⁸⁴ Stridsberg. *Darling River*. s. 314.

¹⁸⁵ Braidotti. *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 164.

bildar de denna mångfassetterade och förvandlingsbara litterär gestalt som på intet vis går att reducera ner till en stereotyp allmängiltig idé om femininitet. Österholms argumenterar för hur den feministiska figurationen ”Skeva flickor” också kan läsas i texternas fragmentariska former och berättande. Likt de texter hon utgår från i sin analys har Stridsbergs romaner inslag av fragmentariskt berättande och oklarheter mellan verklighet och fiktion som kan härledas till både gotik och poststrukturalism.¹⁸⁶ Österholm för samman det fragmentariska framställandet av världen med det faktum att den skeva flickan inte ryms i den klassiskt berättade, linjära, texten. Hennes flickrum måste bestå av en bredare förståelse av tid och rum.¹⁸⁷ På ett liknande vis kan *Darling Rivers* berättarstruktur förstås som ett tänjande av de rum de kvinnliga karaktärerna rör sig mellan. De allt suddigare gränserna mellan Los mänskliga kropp och schimpansens djuriska kropp förstärks genom narrationens uppluckring.

Förutom schimpansen är fjärilen en återkommande symbol i *Darling River* som är förknippat med både djurblivande, frihet och gränslöshet.¹⁸⁸ Den Symbolen finns i alla fyra berättelserna, koboltblå fjärilar, svarta, inbillade och nattfjärilar förekommer.

Infångad av jägare världen över och placerad i stora kataloger och samlarböcker förutom detta enda exemplar som har förirrat sig in i mitt synorgan. Fjärilen är oberäknelig och tar ingen hänsyn till nationsgränser och internationell lagstiftning. Det är därför de tar henne. Men just det här exemplet kan inte avlägsnas. Varje gång de öppnar mitt öga är skuggan borta.¹⁸⁹

Precis som sönderrivandet av kartorna anas i citatet ett upproriskt förhållande till ordning. Denna upproriskhet återfinns i den paradoxala formen av en ögonsjukdom som slagit fäste i Los kropp, närmare bestämt i hennes öga och bär konturerna av en insekt. En fjäril flyger vid tillfälle in under hennes klänning och försvinner och transformationen kan sägas gå i värddjurets tecken då Lo blir bärare av denna insekt och när den genom sin kropp. När fjärilen tränger förbi Los hudbarriär bildas en länk mellan hennes materia och fjärilens. Gränsupplösningen dem emellan kan också läsas i själva insekten som i sin biologiska form är gränsöverskridande i det att den ej är könsbestämd och Braidotti ser insekten som en möjlig figuration för en ”border-line figure, capable of bearing

---

¹⁸⁶ Österholm. *Ett flicklaboratorium i valda bitar. Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. s. 281.

¹⁸⁷ *Ibid.* s. 279.

¹⁸⁸ Lönngren. ”Kvinnor som djur”. *Feministiskt perspektiv*. 2012:34. Lönngren nämner här fjärilen i samband med djurblivande och Birgitta Trotzigs roman ”Flickan och fjärilen”, ett tema som hon undersöker närmre i den kommande artikeln ”Flickan och fjärilen—en transteoretisk läsning av en novell av Birgitta Trotzig”.

¹⁸⁹ Stridsberg. *Darling River*. s. 276.

different meanings and associations”.¹⁹⁰ Fjärilen är på så vis en paradoxal symbol i läsningen av romanen. Från ett perspektiv kan den läsas som en symbol för pånyttfödelse och frihet: fjärilslarven som tränger sig ut ur puppan för att sedan utveckla vingar att flyga med. Ur ett annat perspektiv kan fjärilen intertextuellt kopplas till författaren Nabokov som var en fjärilssamlare. Här blir betydelsen en annan, där den fria fjärilen fångas och stängs in bakom glas för att i denna kontext bli beskådad av en manlig blick.¹⁹¹ Denna dubbelbottnade symbolik gränsar till tragisk ironi. Symbolen för frihet som rör sig inuti Lo och inte vill begränsas av den patriarkala världen härleds också till författaren som skrev berättelsen om Dolores Haze. Det som kunde hjälpa Lo att tänja gränserna och sträva framåt gör henne istället passiv och sjuk. Hon blir kvar i den vuxne mannens våld precis som Dolores, vars öde bestämdes av författaren Nabokov.

Drömfakultetens lek med djurblivande är många och av mer eller mindre subtil karaktär. Oftast förekommer de i form av korta stycken som återger bilder av en gränsbrytande relation mellan människa och djur. Dessa bilder tenderar att ligga åt det metaforiska hållet och bidrar till att beskriva upplevelser, förnimmelser som annars saknar ord. Exempel är meningarna ”[e]tt hjärta fullt av svarta flugor” och ”[d]et är ännu en dröm med svarta klor, kanske den sista”.¹⁹² Likaså förekommer en rad metonymier där exempelvis karaktären Cosmogirl kallas för ”experimentdjur” och sexköpande män genomgående refereras till som ”hajar”.¹⁹³

Men transformationsmotivet kan också läsas på ett annat plan, i karaktärerna Valeries och Cosmogirls val av att bära päls och hur de stundtals beskrivs i djuriska termer. Valerie är en ”däggdjursflicka” och en ”honunge”, ”älsklingshäst” och ett ”vilddjur” med ett ”vilddjurspråk”.¹⁹⁴ I delen *Laborarieparken* återges en dag i New York där Valerie tillsammans med Cosmogirl rusar längs med gatorna och säljer Valeries manifest. Stämningen är upprorisk och den heta luften dallrar av framtidsoptimism, och det är då betydelsefullt att notera hur Valerie är iklädd en vit silverrävspäls.¹⁹⁵ Österholm belyser hur djurandet (en performativ handling som kan läsas som en aktiv motsats till djurblivande) kan ses genom att karaktärer väljer att bära päls.¹⁹⁶ Hennes material skiljer sig från Stridsbergs roman i det att karaktärerna i hennes analyser aktivt ikläder sig päls för att medvetet fly in i djuriskhet. Men Valeries pälsbärande blir inte mindre betydelsefullt för

---

¹⁹⁰ Braidotti. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. s. 150.

¹⁹¹ Stefan Eklund. ”Varför ljuger Nabokov?” *Svenska Dagbladet*, 2010-03-20, http://www.svd.se/kultur/varfor-ljuger-nabokov-stefan-eklund-moter-sara-stridsberg_4450819.svd Nabokov var en hängiven fjärilsentusiast.

¹⁹² Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 57, 323.

¹⁹³ *Ibid.* s. 207.

¹⁹⁴ *Ibid.* s. 241, 326, 213.

¹⁹⁵ *Ibid.* s. 212.

¹⁹⁶ Österholm. *Ett flicklaboratorium i valda bitar. Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. s. 210.

Drömfakultetens framställning av djuriskhet som något sprunget ur och beroende av frihet. Den där sommardagen i New York klär (vild)djuret Valerie sin kropp i en rävs skepnad och berättaren skriver att ”det här är din tid, en parentes av hastigt uppflammande lågor och hetta. Gnistror av hud och brinnande magnesium”.¹⁹⁷ I detta stycket förknippas (vild)djuret med positivt laddade känslor och agentskap snarare än med förtrycket av försöksdjuren och dess förringade existens. Pälsen ger Valerie ett stänk av just detta vilda och fria.

Cosmogirls pälsbärande genererar andra associationer som tvärtom är länkade till försöksdjuren. Hennes päls är fuktig, kläs varsamt av och hon kallas som visat för ”experimentdjur”, hon är ”söndertestad” och har en illavarslande rådjursblick och väcker associationer av ett skadat djur hos Valerie.¹⁹⁸ I början av deras vänskap gestaltas Cosmogirl som fri, upprorisk och nytänkande men desto längre in i romanen läsaren färdas framstår hon som djupt självdestruktiv och oförmögen att röra sig bortom universitetets värld där hon tillslut begår självmord. Likt försöksdjuren med cancer och odlade människoöron blir så Cosmogirl ett exempel på en lek med transformationsmotiv som bör förstås i negativa termer.¹⁹⁹ Här ger ramen av universitetslaboratoriet synnerligen starka associationer till vetenskaplig forskning där frågor kring kloning, etik och människans tillgång till och makt över icke-mänskliga kroppar kan diskuteras.

Det nomadiska subjektet kan i djurblivandet respektive människoblivandet ses i de gränsöverskridande förändringar karaktärerna närmar sig som gör motstånd och kritiserar gränser av skilda slag. Genom att på detta sätt vidga sina kroppar skapas möjligheter att befria sig från normerande föreställningar om femininitet och i Braidottis anda bejaka en mångfald och komplexitet inom sig. Men djurblivandet har också en allvarlig sida där den feminina kroppen ges animaliska attribut som associeras med utsatthet, smuts och underordning.

---

¹⁹⁷ Stridsberg. *Drömfakulteten*. s. 212.

¹⁹⁸ *Ibid.* s. 207, 208.

¹⁹⁹ *Ibid.* s. 179, 201, 205.

Kalejdoskopet

Under studiens gång har jag undersökt hur de kvinnliga litterära gestalterna i Stridsbergs romaner söker sig över och förbi sina kroppsliga gränser. Som vägvisare har jag använt en feministisk figuration, det nomadiska subjektet. Det nomadiska subjektets kärna består av en drivkraft att utmana gränser för att utvecklas och leva. Genom att läsa berättelserna om karaktärerna med fokus på gränsöverskridning, har jag visat hur en gräns tydligt blivit utmanad: kroppens. För Valerie, Lo, Dorothy, Ellen, Sally och schimpansen blir den till synes avgränsade och artbestämde kroppen något formbart och läckande som stundtals närmar sig transformering. Berättelserna skildrar hur kropparnas förfall och förvandlingar både genererar positiva aspekter som kan kopplas till frihetssträvan och mångfald, men också destruktiva aspekter som anspelar på det svek och utsatthet den marginaliserade och gränsöverskridande kvinnliga karaktären får utstå i en värld fylld av normer och olika former av våld. Genom intrång, läckage, upplösning och djurblivande utmanas den litterära kvinnokroppens gränser och med dessa även förståelsen av det kvinnliga fiktiva subjektet.

I inledningen till uppsatsen presenterade jag kalejdoskopet som en symbol för en feministisk figuration om föränderlighet. De kvinnliga gestalterna kan tillsammans ses bilda detta imaginära kalejdoskop. Då det sätts i rörelse uppstår olika mönsterkombinationer, kombinationer som kan liknas vid tanken att ett kvinnligt subjekt är multipelt och består av flera olika kvinnor. Det är också en viktig tanke, att de kvinnliga subjekten inte är avskurna från varandra och att de tillsammans kan ses forma en feministisk figuration. Braidotti målar upp en bild av hur det kvinnliga subjektet är ”open-ended”.²⁰⁰ Det är en bild som både illustrerar att det inte har ett bestämt slut utan alltid är i en utvecklingsprocess, men också att det är länkat till andra subjekt som i sin tur är sammanlänkade med nya och bildar ett brokigt mönster. Det genererar tanken att det kvinnliga subjektet inte är ensamt och löst placerad i ett sammanhang. Det går att urskilja beröringspunkter, utan att bortse från skillnader och vice versa.

Sammanlänkningen också läsas med Neimanis hydrofeministiska tankar kring kroppens närhet till vatten som medför ett flytande och muterande tillstånd hos subjektet.²⁰¹ I *Darling River* flyter Schimpansen, Lo och Dolores ut och in i varandra genom sina öppnade kroppar vars evolutionära och biologiska ursprung är havet. De förenas av olika konstellationer genom namn,

---

²⁰⁰ Braidotti. *Nomadic Subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 150.

²⁰¹ Neimanis. ”Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water”. s. 89.

erfarenheter, utseende, föränderlighet och utsatthet. Utsattheten de delar med varandra härrör på flera vis från de manliga karaktärer de lever med. Los far, Dolores älskare, samt forskarstudenten genomgår en liknande fusion som de kvinnliga gestalterna. Även här går det att se hur gränserna dem emellan tunnas ut allt eftersom och tillsammans bildar de en gestalt fylld av heterosexuell maskulinitet. Det är som om berättaren till slut inte klarar av att hålla de litterära gestalterna åtskilda, och kanske är det heller inte önskvärt. För genom en sådan läsning träder gränsöverskridningarna mellan karaktärerna fram som ett sätt att utkristallisera en berättelse om det gränsbrytande flickskapet utsatthet i en våldsam, heteronormativ, patriarkal diskurs. Här är det intressant att återkoppla till berättelsen om den kringresande modern. Hon beskrivs som visats i avsnitten om vattnets upplösande effekt som en gränsöverskridande, på många vis fri, gestalt. Vid en jämförelse med Los, Dolores och schimpansens tillvaro blir det tydligt att modern inte lever i ständig närvaro av en man. Till skillnad från Lo, Dolores och schimpansen som sitter i baksätet på bilar, kör hon själv längs med vägarna.²⁰² Men hennes berättelse blir inte per automatik smärtfri, hennes kringresande lämnar henne mycket ensam och hon sörjer sitt liv.²⁰³

I kontexten av en patriarkal diskurs blir kalejdoskopet ett sätt att illustrera det unika och komplexa i ett kvinnligt litterärt subjekt. Vid första vridningen av kalejdoskopet framträder Lo i mönstret. Jag ser hennes mönster som grumligt i flodvattnets färger med en liten rosig mittpunkt, en mittpunkt som är Dolores Haze. Vrids kalejdoskopet ytterligare något anas schimpanshonans sträva päls i mönstret, en päls som snart ljusnar och blir till Valeries vita silverrävspäls. Det ljusa i pälsen förvrids sedan till det vita skummet på vågorna, och Dorothis blonderade hår för att i nästa upplösas i blåa skiftningar tillsammans med modern, Sally och Ellen. Detta blir en illustration över det nomadiska subjektets föränderlighet och gränsöverskridande.

It is the intense desire to go on trespassing, transgressing. As a figuration of contemporary subjectivity, therefore, the nomad is a post-metaphysical, intensive, multiple entity, functioning in a net of interconnections. She cannot be reduced to a linear, teleological form of subjectivity, but is rather the site of multiple connections.²⁰⁴

Stridsbergs berättelser blir ur gränsöverskridelsens perspektiv berättelser om försök till utveckling. Men utveckling är inte enkelriktad. Genom kropparna växer bilder av smärtsamma och komplexa processer fram. Romanerna är överhuvudtaget fyllda av dessa smärtsamma begär och behov av förändring eller flykt som inte lyckas fullt ut. Exempelvis kan Los förändring i *Darling River* läsas

²⁰² Stridsberg. *Darling River*. s. 69.

²⁰³ Ibid. s. 195.

²⁰⁴ Braidotti. *Nomadic Subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. s. 66.

på två vis, där det ena problematiserar hennes roll som offer och förenar sexualitet med det sjukdomsförfall hon sedan förändras av. Men sjukdomens läckande kan också läsas som ett sätt för Lo att fly den kropp som av omvärlden formats och blivit använd. Genom att långsamt låta sitt inre sippra ut bryts den gräns som hindrar henne från att vara mer och något annat än den riktning hennes namn Dolores bestämt.²⁰⁵ När väl sjukdomen slagit rot öppnas också möjligheter för henne att omskapa sin kropp genom läckaget och djurblivandet. Men som analysen visat är själva gränsöverskridandet ingen garanti för en lyckad process mot frihet.

Trots den våldsamma och destruktiva tillvaro romanerna många gånger illustrerar, vibrerar en längtan efter att tänja och bryta gränser hos de kvinnliga gestalterna. På egen hand är processen smärtfylld och leder sällan till en total frigörelse. Men tillsammans ser jag hur Lo, Dolores, modern, Valerie, Apan, Dorothy, Sally och Ellen med sina kroppar ändå lyckas överskrida en gräns: den marginaliserande gränsen som upprätthåller synen på det kvinnliga subjektet som statiskt och endimensionellt. Det kvinnliga litterära subjektet i Stridsbergs romaner är multipelt, kroppsligt och föränderligt. Det är fyllt av mönsterkombinationer, likt ett kalejdoskop, och närmar sig stundtals det nomadiska subjektet genom sitt försök att fly den begränsade föreställningen av vad hon faktiskt är och kan vara.

---

²⁰⁵ Lo är döpt till Dolores efter Dolores Haze, men väljer att kalla sig Lo.

Litteraturförteckning

Otryckta källor

Adolfsson, Eva. ”Allt är rötter”, *Nordisk kvinnolitteraturhistoria* (2012), <http://nordicwomensliterature.net/sv/article/allt-%C3%A4r-r%C3%B6tter> (2013-04-07).

Lundberg, Rebecca. *Syndens Scheherazade. En studie av subjekt och sexualitet i Birgitta Stenbergs Kärlek i Europa*. Magisteruppsats., Göteborgs universitet, 2013.

Nordenhök, Hanna. ”Det nya millenniets litteraturboom”. *Kom ut*. 2011-03-09, (2013-03-09) <http://www.tidningenkomut.se/2011/03/det-nya-millenniets-litteraturboom/>

Rune Hillebrand, Johanna. *Skitiga tankar, skitig klänning. Sexualitet, respektabilitet och makt i Drömfakulteten*. Kandidatuppsats., Uppsala universitet, 2012.

Svensson, Therese. *Trött på vithet. Intersektionalitet i Dan Anderssons Kolarhistorier och Chi-mo-ka-ma*. Magisteruppsats., Göteborgs universitet, 2012.

Valfridsson, Sofie. *Ingen kommer undan Valerie Solanas. En närläsning av Sara Stridsbergs roman Drömfakulteten med fokus på karaktären Valerie Solanas utifrån faktorerna kön, klass och sexualitet*. Kandidatuppsats., Uppsala universitet, 2008.

Zettermark, Sofie. *Intrikata vävar- heteronormativitet, begär och moderskap i Sara Stridsbergs Happy Sally, Drömfakulteten och Darling River*. Kandidatuppsats., Uppsala universitet, 2011.

Schou-Knudsen, Jesper F. ”Motivation för nominering av Sara Stridsberg”. <http://www.norden.org/sv/nordiska-raadet/nordiska-raadets-priser/nordisk-raads-litteraturpris/vinnare/2007/nominerade-2007/motivation-foer-nominering-av-sara-stridsberg>

Tryckta källor

Alaimo, Stacy och Hekman, Susan., (red.). *Material Feminisms*. Bloomington: Indiana University Press, 2008.

Bernhardsson, Katarina. *Litterära besvär: Skildringar av sjukdom i samtida svensk prosa*. Diss., Lund: ellerströms förlag, 2010.

Björk, Nina. ”Sorgesång för kanalsimmare. Sara Stridsberg: ’Happy Sally’”. *Dagens Nyheter*. 2004-01-10.

Blomqvist, Mikaela. ”Darling River. Sara Stridsberg”. *Göteborgs Posten*. 2010-03-26.

Braidotti, Rosi. *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. Cambridge: Polity, 2002.

Braidotti, Rosi. *Nomadic Subjects. Embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. (2. uppl.), New York: Columbia University Press. 2011.

Enquist Källgren, Karolina. ”Orent – Kropp – Våld – Motstånd?”. *Femkul*. 2007:3, s. 34–36.

Eklund, Stefan. ”Varför ljuger Nabokov? Svenska Dagbladet”. 2010-03-20.

Fjelkestam, Kristina. *Ta tanke. Feminism, materialism och historiseringens praktik*. Lund: Sekel, 2012.

Folkmarson Käll, Lisa. ”Sexual Difference as Nomadic Strategy”. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*. Vol. 14, 2006:3, s. 195–206.

Franck, Mia. *Frigjord oskuld. Heterosexuellt mognadsimperativ i svensk ungdomsroman*. Diss., Åbo: Åbo akademis förlag, 2009.

Frank, Arthur W. *The Wounded Storyteller. Body, Illness and Ethics*. Chicago: The University of Chicago Press, 1995.

Johansson, Eva. ”Brinnande som ett kärleksbrev”. *Svenska Dagbladet*. 2006-01-20.

Langås, Unni., (red.). *Den litterære kroppen. Artikler om kropp og tekst fra Edda til i dag*. Kristiansand: Høyskoleforlag, 2005.

Langås, Unni. *Kroppens betydning i norsk litteratur*. Bergen: Fagbokforlag, 2004.

Lundberg, Anna. *Allt annat än allvar. Den komiska grotesken i svensk samtida skrattekultur*. Göteborg & Stockholm: Makadam, 2008.

Lykke, Nina. *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Översättning: Per Larson. Stockholm: Liber, 2009.

Lönngren, Ann-Sofie. "Förvandlingar. Politiska implikationer av litterära transformationer människa-djur". *Tidskrift för litteraturvetenskap*, Vol. 38, 2008:3-4, s. 87–96.

Lönngren, Ann-Sofie. "Kvinnor som djur". *Feministiskt Perspektiv*, 2012:34, (2013-04-08).

Lönngren, Ann-Sofie. "Mellan metafor och litterär materialisering. Heteronormer och djurblevande i Monika Fagerholms novel 'Patricia Kanin'". *Lambda Nordica*, 2011:4, s. 53–84.

Moi, Toril. *What is a Woman? And Other Essays*. (orig. 1999)., Oxford: Oxford University Press, 2008.

Nabokov, Vladimir. *Lolita*. (orig. 1955)., Camberwell: Penguin Books, 2008.

Neimanis, Astrida. "Feminist subjectivity, watered". *Feminist review*, 2013:103, s. 23–41.

Neimanis, Astrida. "Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water". *Undutiful Daughters. New Directions in Feminist Thought and Practice*. Henriette, Gunkel, Nigianni, Chrysanthi och Söderbäck, Fanny., (red.), New York: Palgrave, 2012

Olsson, Bengt och Algulin, Ingemar., (red.). *Litteraturens historia i Sverige*. (5. uppl.), Stockholm: Nordstedts, 2009

Onta, Nisha. "Recent Books on Gender and Technology". *Gender Technology and Development*. Vol.11, 2007:1, s. 117–119.

Pettersson, Cecilia. *Märkt av det förflutna? Minnesproblematik och minnesestetik i den svenska 1990-talsromanen*. Diss., Göteborg, Stockholm: Makadam, 2009.

Rimmon - Keenan, Shlomith. "What Can Narrative Theory Learn from Illness Narratives?", *Literature and Medicine*, Vol. 25, 2006:2, s. 241–254.

Rosenberg, Tiina. "Still Angry after All These Years, or Valerie Solanas under Your Skin". *Theatre Journal*. Vol. 62, 2010:4, s. 529–539.

Simönhjell, Nora. "en flod av ensamhet att drukna i". *Norsk literaer årbok*. Oslo, 2007, s. 56–72.

Stridsberg, Sara. *Darling River. Doloresvariationer*. Stockholm: Albert Bonnier förlag, 2010.

Stridsberg, Sara. *Drömfakulteten – tillägg till sexualteorin*. Stockholm: Stockholm: Albert Bonnier förlag, 2006.

Stridsberg, Sara. *Happy Sally*. Stockholm: Albert Bonnier förlag, 2004.

Sultana, Farhana. "Fluid lives: subjectivities, gender and water in rural Bangladesh". *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*. Vol.16, 2009:4, s. 427–444.

Thune, Henriette. *Mikhail Bakhtin's aesthetic object: adaptation analysis of Sara Stridsbergs novel The Dream Faculty and its adaption Valerie Solanas will be President of America*. Diss., University of Stavanger, 2012.

Zorn, Henriette. Drakbarn och vattenmamma. *Hufvudstadsbladet*. 2004-02-19, (2013-02-27).

Åsberg, Cecilia. "Rosi Braidotti: en feministisk kontinentalfilosof". *Posthumanistiska nyckeltexter*. Cecilia Åsberg, Martin Hultman och Francis Lee., (red). Lund: Studentlitteratur, 2012.

Åsberg, Cecilia, Koobak, Redi och Johnson, Ericka. "Beyond the Humanist Imagination". *NORA-Nordic Journal of Feminist and Gender Research*. Vol. 19, 2011:4, s. 218–230.

Österholm, Maria Margareta. *Ett flicklaboratorium. Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. Diss., Uppsala Universitet, 2012.

